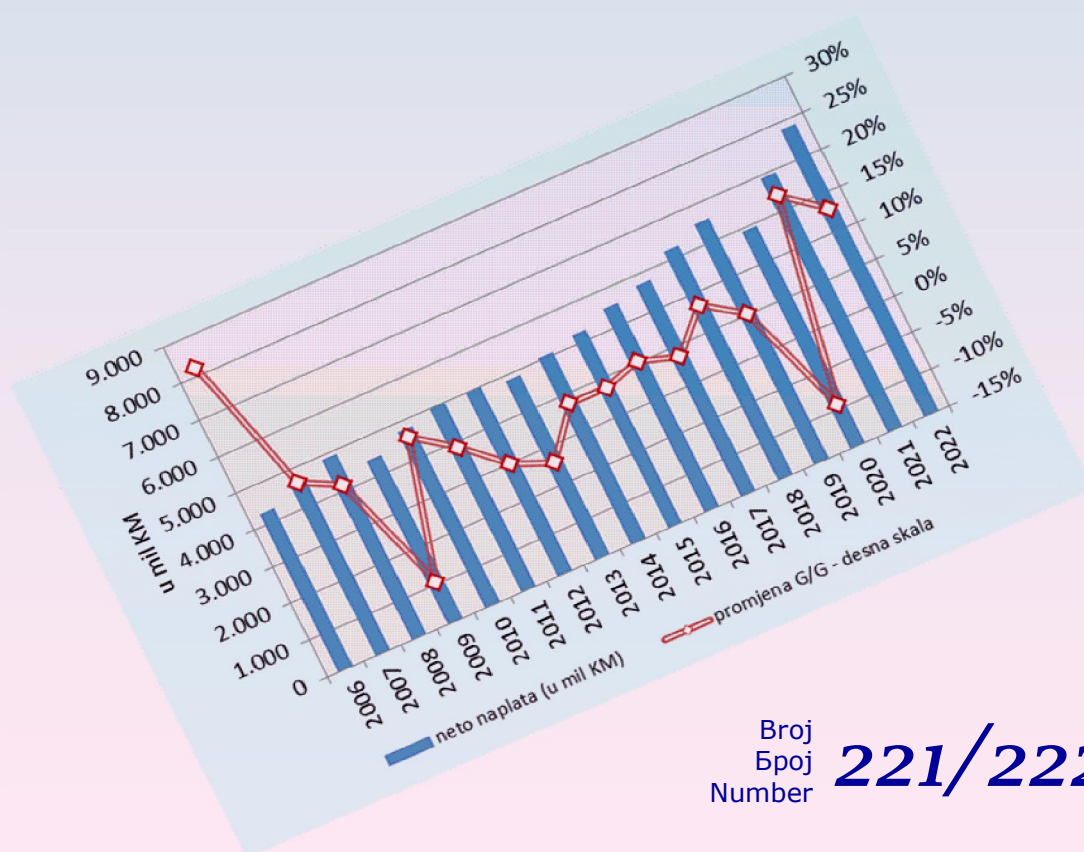

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМА Билтен

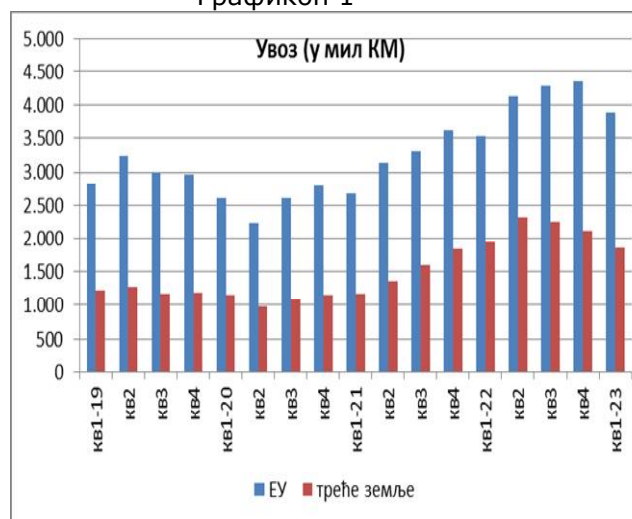
Broj
Број
Number **221/222**

novembar/decembar 2023 – studeni/prosinac 2023 – новембар/децембар 2023 – November/December 2023

Уз овај двоброј

Приликом израде ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза за период 2023-2026, које објављујемо у овом Билтену, а које су достављене фискалним властима БиХ половином октобра 2023., на располагању су били аналитички подаци о спољнотрговинској размјени БиХ само за осам мјесеци 2023. За разлику од мјесечних анализа, које указују на осцилације у увозу, квартална поређења, која су могућа на основу најновијих података о увозу у периоду јануар – септембар 2023, омогућавају сагледавање трендова. За наплату прихода од царина релевантан је увоз роба из трећих земаља и дијела роба из ЕУ које су остале под режимом царина. Примјећује се раст увоза из ЕУ у трећем кварталу 2023. у апсолутном износу, те се чак може закључити да се ради о растућем тренду (Графикон 1).

Графикон 1

Графикон 2

Међутим, поређење увоза са истим кварталом претходне године (Г/Г) показује наставак негативног раста увоза из ЕУ из другог квартала 2023. (Графикон 2). Тако је у другом кварталу 2023. забиљежен пад увоза из ЕУ од 2,2%, а у трећем кварталу 0,9%. С друге стране, увоз из трећих земаља, апсолутно и релативно, је лошији у сва три квартала 2023. У првом кварталу пад увоза износи 4,6%, у другом 7,1%, а у трећем чак 10,8% (Графикон 2).

др Динка Антић
шеф Одјељења

Садржај:

Ревидиране пројекције прихода од индиректних пореза за период 2023-2026	2
Листа табела и графикана	2
Сажетак	3
1. Основе и претпоставке ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза из основног сценарија	4
2. Пројекције прихода од индиректних пореза 2023-2026 (основни сценарио)	20
3. Разлике у односу на претходне пројекције прихода од индиректних пореза	30
4. Ризици	34
Додатак: посљедње пројекције међународних институција	36
Анализа наплате прихода од акциза на кафу	38

техничка обрада : Сулејман Хасановић, ИТ сарадник
лектор : Дарија Комленовић, проф. англистике

РЕВИДИРАНЕ ПРОЈЕКЦИЈЕ ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА ЗА ПЕРИОД 2023-2026

ЛИСТА ТАБЕЛА И ГРАФИКОНА

Табеле

Табела 1. Пројекција раста БДП-а, ДЕП, септембар 2023	4
Табела 2. Удио прихода од индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у и укупној потрошњи (С)	6
Табела 3. Основни сценарио пројекција прихода од индиректних пореза (2023-2026), октобар 2023. г.	21
Табела 4. Основни сценарио пројекција прихода од индиректних пореза у % БДП-а, октобар 2023. г.	21
Табела 5. Разлике пројекција прихода за период 2023-2026 у односу на пројекције из априла 2023. г.	33
Табела 6. Летне пројекције ЕК, септембар 2023	36
Табела 7. Пројекције реалног раста БДП-а, ММФ, октобар 2023	37
Табела 8. Пројекције ЕЦБ раста БДП-а и инфлације за Еврозону	37

Графикони

Графикон 1. Нето приходи од индиректних пореза на ЈР УИО, 2006-2022	6
Графикон 2. Индиректни порези у потрошњи и БДП-у, 2006-2022	7
Графикон 3. Мјесечна нето наплата и номинални ефекти	7
Графикон 4. Стопе раста наплате индиректних пореза	8
Графикон 5. Нето номинални ефекти наплате по врсти пореза, I-IX 2023	9
Графикон 6. Наплата прихода од царина	10
Графикон 7. Стопе раста прихода од царина и увоза	10
Графикон 8. Увоз, трендови у 2023. години	11
Графикон 9. Трендови у наплати бруто ПДВ-а	12
Графикон 10. ПДВ на увоз и домаћи ПДВ	12
Графикон 11. Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а	13
Графикон 12. Трендови у исплати поврата ПДВ-а	14
Графикон 13. Робна размјена БиХ, мјесечне стопе раста и кумулатив поврата ПДВ-а	15
Графикон 14. Трендови у наплати нето ПДВ-а	15
Графикон 15. Трендови у наплати акциза	16
Графикон 16. Трендови у наплати акциза на дуван	17
Графикон 17. Трендови у наплати акциза на деривате нафте	18
Графикон 18. Трендови у наплати путарине	19
Графикон 19. Акцизе на кафу	19
Графикон 20. Квартални трендови у наплати акциза и кумулативи	20
Графикон 21. Мјере дисперзије прихода од индиректних пореза	22
Графикон 22. Мјесечне цијене сирове нафте типа Брент и њихове стопе раста	23
Графикон 23. Цијене деривата нафте у БиХ	24
Графикон 24. Акцизе на дуванске прерађевине, кумулатив	26
Графикон 25. Нето приходи од царина 2006-2022 и пројекције за 2023-2026	27
Графикон 26. Пројектовани удио индиректних пореза у БДП-у и укупној потрошњи	28
Графикон 27. Допринос појединих врста прихода пројектованом апсолутном расту	28
Графикон 28. Пројекције прихода од акциза на дуван	29
Графикон 29. Разлика стопа раста макроекономских показатеља за 2022. годину	30
Графикон 30. Разлика ДЕП-ових пројекција за 2023. годину	31
Графикон 31. ДЕП: посљедње и претходне пројекције националних рачуна	32
Графикон 32. Разлика пројекција прихода у односу на пројекције из априла 2023.	34
Графикон 33. Ревизија пројекција Европске комисије	36

Сажетак

Пројекције макроекономских показатеља

Према подацима Агенције за статистику БиХ (БХАС) за 2022. годину процјењује да је у Босни и Херцеговини забиљежен номинални раст БДП-а од 13,7% у односу на претходну годину. Према процјени Дирекције за економско планирање (ДЕП), у 2023. години у БиХ се очекује номинални раст БДП-а од 6,5%. Према истим пројекцијама, у БиХ се очекује номинални економски раст од 5,6% у 2024., 5,4% у 2025. и 5,5% у 2026. години.

Досадашњи трендови наплате прихода

У периоду јануар – септембар 2023 остварен је раст бруто наплате прихода од индиректних пореза од 7%. Нето ефекат наплате индиректних пореза у периоду јануар-септембар 2023. износио је 441,2 мил КМ, што представља раст од 7,6%.

Пројекције прихода од индиректних пореза

Стопа раста нето пројектованих прихода од индиректних пореза за 2023. годину је за 0,1 п.п. виша од деветомјесечне стопе раста и износи 7,7%. Пројектоване стопе раста нето прихода од индиректних пореза за 2024., 2025. и 2026. годину износе 4,8%, 3,6% и 3,7%, респективно. Пројекција прихода у наведеном периоду заснована је на пројектованим релевантним макроекономским показатељима, историјској сезонској шеми наплате и пројекцијама појединих категорија прихода за 2023. годину.

Ризици

Постоје значајни ризици за остварење пројекција прихода од индиректних пореза. Остварење пројектованог нивоа прихода од индиректних пореза у периоду 2023-2026 је подложно сљедећим ризицима: свим ризицима за остварење пројектованих макроекономских показатеља (ДЕП) и ризицима који се односе на саму наплату прихода од индиректних пореза и борбу против сиве економије.

ОСНОВНИ СЦЕНАРИО РЕВИДИРАНИХ ПРОЈЕКЦИЈА ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА**1. Основе и претпоставке ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза из основног сценарија**

Пројекције прихода од индиректних пореза темеље се на пројекцијама макроекономских показатеља ДЕП-а из септембра 2023. године, а узимају у обзир трендове наплате индиректних пореза, те текуће владине политике у области индиректног опорезивања (основни или *baseline* сценарио).

1.1. Пројекције макроекономских показатеља, ДЕП, септембар 2023

У Табели 1. су представљене посљедње пројекције Дирекције за економско планирање БиХ (ДЕП, септембар 2023) номиналног и реалног раста БДП-а за период 2023-2026.

Табела 1. Пројекција раста БДП-а, ДЕП, септембар 2023

	Званични подаци		Пројекције			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Номинални раст	12,5	13,7	6,5	5,6	5,4	5,5
Реални раст	7,2	3,8	2,0	2,9	3,0	3,4

Извор: ДЕП, септембар 2023. године

1.1.1. Званични подаци за 2022. годину

Према подацима Агенције за статистику БиХ (БХАС) за 2022. годину процјењује да је у Босни и Херцеговини забиљежен реални раст БДП-а од 3,8% у односу на претходну годину.¹ У ДЕП-у објашњавају² да је раст приватне потрошње био најзаслужнији за остварени економски раст у 2022. години, те да је поред повећања финалне потрошње дошло до одређеног раста приватних инвестиција, док јавне инвестиције нису оствариле значајнији раст. Оно што је карактеристично за 2022. годину, како у БиХ тако и на глобалном нивоу, су изразито високе стопе раста цијена роба и услуга. Према подацима БХАС, у БиХ је у 2022. години је у просјеку забиљежен раст нивоа цијена од 14% у односу на претходну годину.³

1.1.2. Пројекције за период 2023-2026

Према процјени ДЕП-а, у 2023. години у БиХ се очекује номинални раст БДП-а од 6,5% а реални од 2%. У ДЕП-у наводе да би домаћа тражња, кроз очекивано повећање финалне потрошње, требала предствљати кључни ослонац економског раста. У документу се истиче да екстерне динамике представљају важну структурну одредницу економских кретања у БиХ, те да ће најновија дешавања имати велику улогу за изгледе економског раста у наредном периоду, што се нарочито односи на 2024. годину. Осим тога, такође наводе да, поред екстерних динамике, јако битан фактор за економски раст у земљи представљају и институционални капацитети земље у provedби структуралних реформи. Према пројекцијама ДЕП-а, у БиХ се очекује реални економски раст од 2,9% у 2024., 3,0% у 2025. и 3,4% у 2026. години (номинални раст: 5,6% у 2024., 5,4% у 2025. и 5,5% у 2026. години).

¹ БДП за БиХ 2022, Расходни приступ, први резултати, Сарајево, 29.09.2023.

² ДЕП, Макроекономске пројекције 2024-2026, септембар 2023

³ БХАС, Индекс потрошачких цијена у Босни и Херцеговини, Тематски билтен ТБ 09, Сарајево 2023

1.2. Текуће политике у области индиректног опорезивања

Обавезе и систем плаћања ПДВ-а регулишу се Законом о порезу на додату вриједност ("Службени гласник БиХ", бр. 9/05, 35/05, 100/08 и 33/17). Политика акциза регулисана је Законом о акцизама у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", бр. 49/09, 49/14, 60/14, 91/17 и 50/22)⁴. Политика акциза на дуван у 2023. години утврђена је Законом о акцизама и Одлуком⁵ Управног одбора УИО. Будући да је законски плафон укупне акцизе на цигарете од 176 КМ/1000 цигарета достигнут за све цјеновне категорије цигарета у 2019. години окончана је хармонизација са стандардима ЕУ у сфери опорезивања цигарета, док се на опорезивање резаног дувана примјењује политика према измјенама Закона из 2014. године.⁶ Законом⁷ о царинској политици у Босни и Херцеговини уређују се основни елементи царинске политике, те општа правила и поступци који се примјењују на робу која се уноси и износи из царинског подручја Босне и Херцеговине.

1.3. Трендови наплате индиректних пореза

1.3.1. Наплата у периоду 2006-2022

У 2006. години је прикупљено 4,12 млрд КМ нето прихода од индиректних пореза на ЈР УИО. У скоро свим годинама од увођења ПДВ-а забиљежен је раст прикупљених прихода на ЈР УИО. Изузеци су биле: „кризна“ 2009. година када је остварен пад прихода од 9,9%, стагнација и блажи пад прихода у 2012. и 2013. години, те пад у 2020. години од 9,3% као посљедица ефеката вируса корона. У свим осталим годинама забиљежен је раст ових прихода, а највећи је остварен у 2021. години, и то по стопи од 16,7%. У 2022. години је остварен годишњи раст прихода од индиректних пореза од 13,1% и рекордна номинална наплата од увођења ПДВ-а у износу од 7,83 млрд КМ. Коначно, раст наплате у 2022. години у односу на 2006. годину износио је високих 89,8%.

Удио индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у је значајно варирао протеклих година (Табела 2). Од оснивања УИО (2006) се распон овог показатеља кретао од 16,6% (минимална вриједност, 2009. година) до 19,2% (максимална вриједност, 2007. година). У 2022. години је износио 17,2%. Динамика индиректних пореза у БДП-у зависила је од бројних фактора: кретања пореских стопа и пореске основице, ефикасности наплате пореза, кретања потрошње, али и других категорија бруто друштвеног производа (инвестиције, увоз и извоз), које осим потрошње утичу на висину називника овог показатеља.

Удио индиректних пореза са ЈР УИО у укупној потрошњи је такође варирао, а од 2014. до 2019. године имао је непрекидни тренд раста. У 2019. години је износио 19,9%., док је у 2020. години опао на 18,4%. У 2021. години је поново нарастао на 20,2 %, што је максимум од оснивања УИО. У 2022. години износио је 19,9%, што одговара нивоу из 2019. године.

⁴ Напомињемо да се измјене Закона о акцизама („Службени гласник БиХ“ бр. 50/22) примјењују од момента ступања на снагу подзаконских аката које је усвојио Управни одбор УИО.

⁵ Одлука о утврђивању специфичне и минималне акцизе на цигарете и износ акцизе на дуван за пушење за 2023. годину (Службени гласник БиХ бр. 74/22). Одлука за 2024. треба бити донесена од стране УО УИО до краја октобра 2023.

⁶ Нова политика је у примјени од 01.08.2014. (Измјене Закона о акцизама у БиХ „Службени гласник БиХ“ бр. 49/14)

⁷ Нови Закон о царинској политици ("Службени гласник БиХ" бр. 58/15) примјењује се од 01.08.2022. године ("Службени гласник БиХ" бр. 23/22), а до тог датума се примјењивао стари Закон о царинској политици, са изузетком члана 207. новог Закона, који се примјењује од 25.04.2018.г.

Графикон 1. Нето приходи од индиректних пореза на ЈР УИО, 2006-2022

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Табела 2. Удио прихода од индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у и укупној потрошњи (С)

(у %)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
индиректни порези / БДП	19,1	19,2	18,1	16,6	18,0	18,2	17,8	17,0	17,5	17,3	17,5	17,3	17,8	17,9	16,7	17,3	17,2
индиректни порези / потрошња	18,8	19,3	18,0	16,6	17,7	17,9	17,6	17,1	17,5	17,9	18,6	18,8	19,7	19,9	18,4	20,2	19,9

Извор: Калкулација на основу података УИО и БХАС⁸

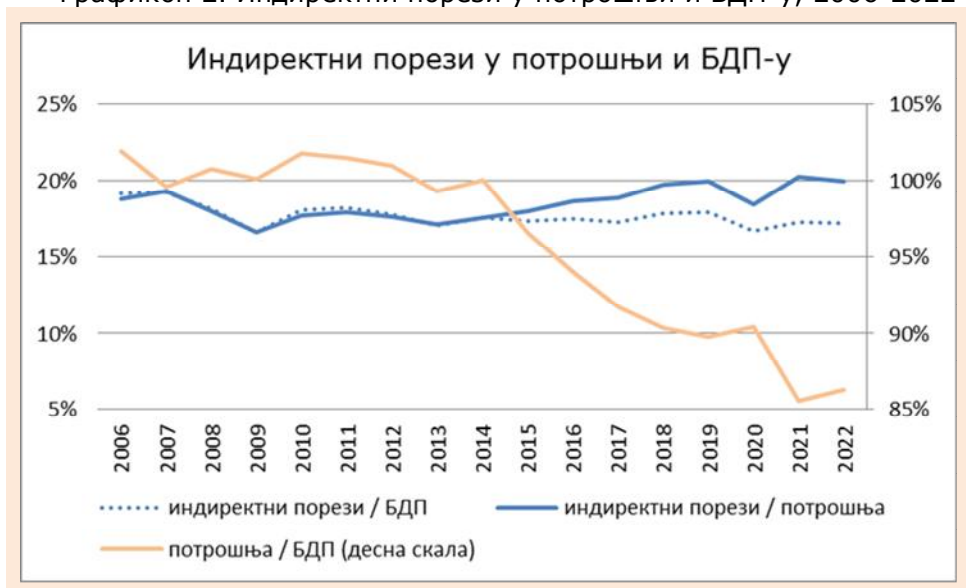
У Графикону 2. је удио индиректних пореза у БДП-у БиХ у периоду 2008-2022 разложен на компоненте, у складу са методологијом из OECD анализе⁹ на производ: (1) удјела прихода од индиректних пореза у укупној потрошњи и (2) удјела укупне потрошње у БДП-у. На основу Графикона 2. се може закључити да је удио индиректних пореза у БДП-у и у потрошњи био на приближно једнаком нивоу све до 2015.г, до када се удио потрошње у БДП-у кретао на нивоу око високих 100%. Од 2015. године је наступио тренд пада удјела потрошње у БДП-у (са изузетком благог раста у 2020. и 2022. години), а у 2022. години он је износио 86,3%. Са падом удјела потрошње у БДП-у, од 2015. године је линија удјела индиректних пореза у потрошњи изнад линије њиховог удјела у БДП-у.

У 2022. години удио индиректних пореза у БДП-у је опао за 0,09 п.п., чиме он достиже ниво од 17,2%. Анализирано према компонентама из једначине OECD, пад удјела индиректних пореза у БДП у 2022. години кумулативни је резултат годишњег пада удјела индиректних пореза у потрошњи за 0,27 п.п., те раста удјела потрошње у БДП-у за 0,72 п.п.

⁸ БДП за БиХ 2022, Расходни приступ, први резултати, Сарајево, 29.09.2023.

⁹ Simon, H. and M. Harding (2020), "What drives consumption tax revenues?: Disentangling policy and macroeconomic drivers", OECD Taxation Working Papers.

Графикон 2. Индиректни порези у потрошњи и БДП-у, 2006-2022

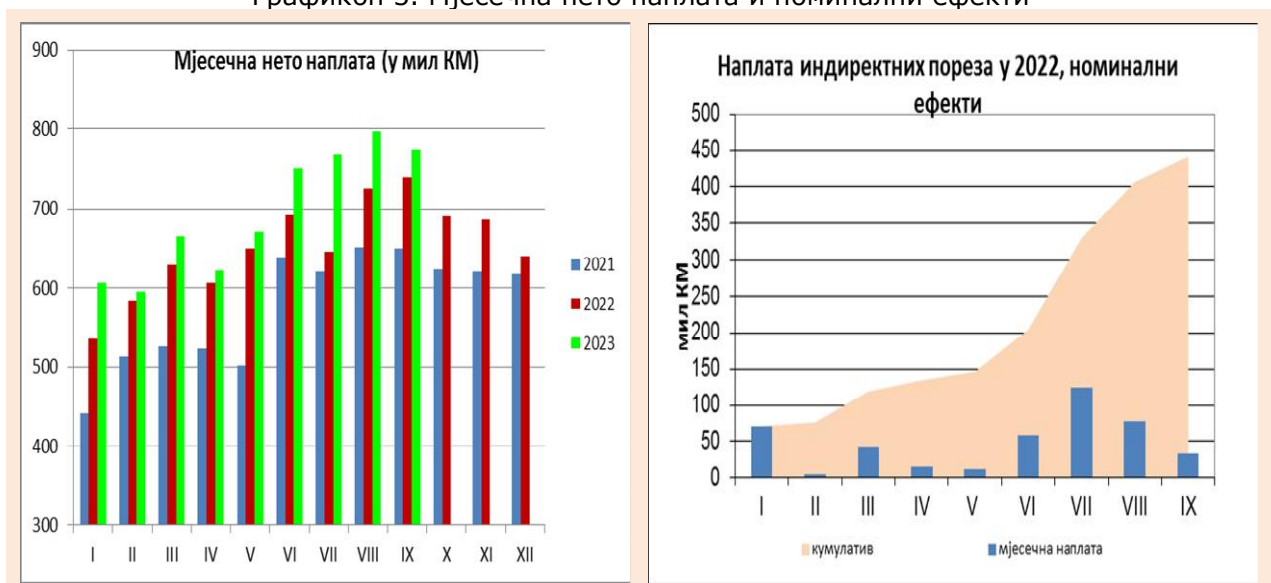
Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ и БХАС (израчун и приказ ОМА)

1.3.2. Наплата у периоду јануар – септембар 2023.г.

Укупна наплата

Према прелиминарном извјештају УИО је у септембру 2023.г. на ЈР наплатила 932,8 мил КМ бруто прихода од индиректних пореза, 19,7 мил КМ више него у истом мјесецу 2022. Исплате поврата су биле мање за 8,3%, тако да је нето наплата у коначници била већа за 34,1 КМ, односно за 4,6%. Раст наплате индиректних пореза у септембру позитивно се одразио на кумулативне ефекте на нивоу девет мјесеци 2023. године. Тако је у периоду јануар – септембар 2023 остварен раст бруто наплате од 7%, док су исплате поврата биле веће за 73,6 мил КМ. У коначници нето ефекат наплате индиректних пореза у периоду јануар-септембар 2023. износио је 441,2 мил КМ, што представља раст од 7,6%.

Графикон 3. Мјесечна нето наплата и номинални ефекти

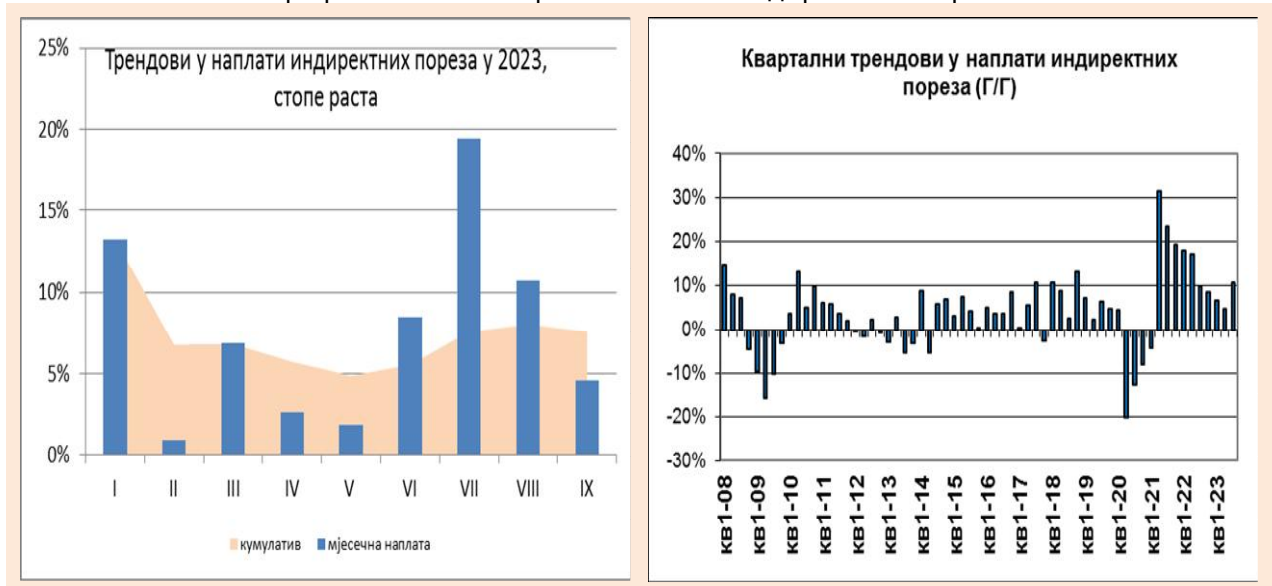

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Почетак године је био обиљежен скромним растом наплате индиректних пореза. Такав тренд је настављен све до јуна, када је забиљежен снажан раст наплате у апсолутном износу. Растући тренд је настављен и у јулу и августу, с благим успоравњем у септембру (Графикон 3, лијево). Захваљујући опоравку наплате нето ефекти, изражени у апсолутним износима, нагло су порасли од јуна мјесеца (Графикон 3, десно), као и стопе раста, како мјесечне, тако и кумулативна (Графикон 4, лијево).

Позитивни ефекти наплате од јуна 2023. резултат су кумулативног ефекта два позитивна тренда – раста бруто наплате и стагнације, а потом и смањења исплата поврата ПДВ-а.

Графикон 4. Стопе раста наплате индиректних пореза

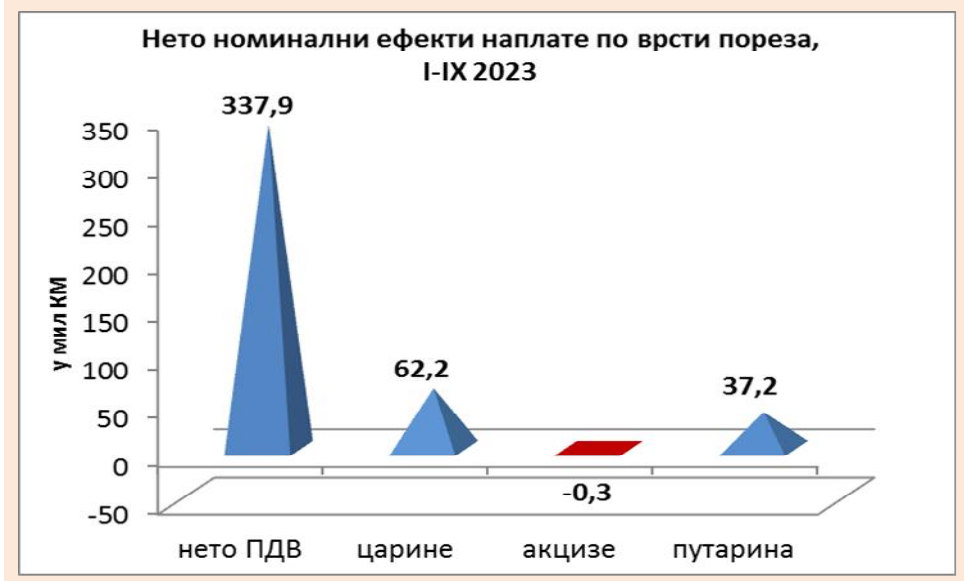
Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Успоравање наплате индиректних пореза у првом полугодишту 2023. уочава се и у кварталним трендовима (Графикон 4, десно). Након екстремно високих стопа раста у 2021. и 2022. години у првом кварталу 2023. стопа раста прихода од индиректних пореза износила је 6,7%, а у другом кварталу 4,9%. Ниже кварталне стопе раста у првом полугодишту 2023. последица су пада увоза у 2023. и негативних ефеката измјене режима плаћања акциза на дуванске прерађевине, који се примјењује од прољећа 2023. Значајан је и утицај ефекта базе из 2022. за поређење наплате. Појава рата у Украјини је на различите начине дјеловала на приходе од индиректних пореза у 2022, а тиме и на основицу која се користи за поређење наплате индиректних пореза у 2023. Нагли раст цијена добара и услуга у земљи, као последица енергетске кризе и поремећаја у снабдијевању на свјетском тржишту, донио је раст наплате *ad valorem* пореза (ПДВ-е, царине) у 2022. и вишу основицу за поређења наплате тих прихода у 2023. С друге стране, огроман раст цијена деривата нафте донио је пад потрошње и, последично, пад прихода од акциза и путарине у 2022. и нижу основицу за поређење наплате тих прихода у 2023. Негативни ефекти више основице у другом кварталу 2023. и дубиозе у наплати акциза на дуванске прерађевине су дијелом ублажени растом домаћег ПДВ-а, смањеним исплатама поврата и растом прихода од царина. Наставак раста наплате домаћег ПДВ-а, царина као и акциза/путарина на деривате нафте, те значајно успоравање исплата поврата, резултовали су високом стопом раста нето наплате индиректних пореза у трећем кварталу од чак 10,8%.

Наплата по врстама прихода

Посматрано по врстама прихода највећи суфицит за девет мјесеци 2023. у односу на исти период 2022. остварен је у наплати ПДВ-а (+337,9 мил КМ), те царина (+62,2 мил КМ). Суфицит прихода од путарине је порастао на 37,2 мил КМ, док је наплата акциза на нивоу наплате у истом периоду 2022. (Графикон 5). Будући да је приликом израде прелиминарног извјештаја остало неусклађено сса 45,4 мил КМ прихода након коначног усклађивања наплате прихода са пријавама и декларацијама у ИТ систему УИО може се очекивати још већи раст, на првом мјесту, прихода од ПДВ-а.

Графикон 5. Нето номинални ефекти наплате по врсти пореза, I-IX 2023

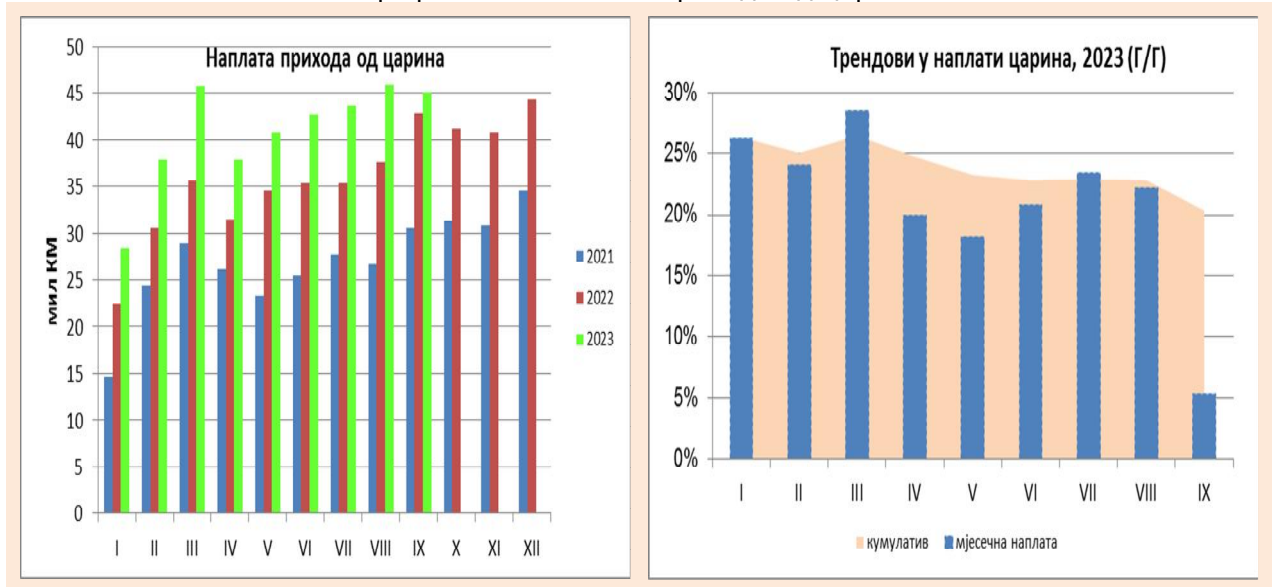

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Царине

У првим мјесецима 2023. године забиљежен је раст наплате прихода од царина. Због ниже основице у првом кварталу 2022. године, мјесечне стопе раста су биле више од 25% (Графикон 6, лијево), захваљујући ефекту ниже основице прије избијања рата у Украјини. У наредним мјесецима наплата прихода од царина у апсолутном износу је расла, али су стопе раста биле ниже због ефекта више основице након почетка рата у Украјини. У септембру је остварена најнижа мјесечна стопа раста у 2023. години од 5,2%, што је кумулативни раст смањило на 20,4% (Графикон 6, десно).

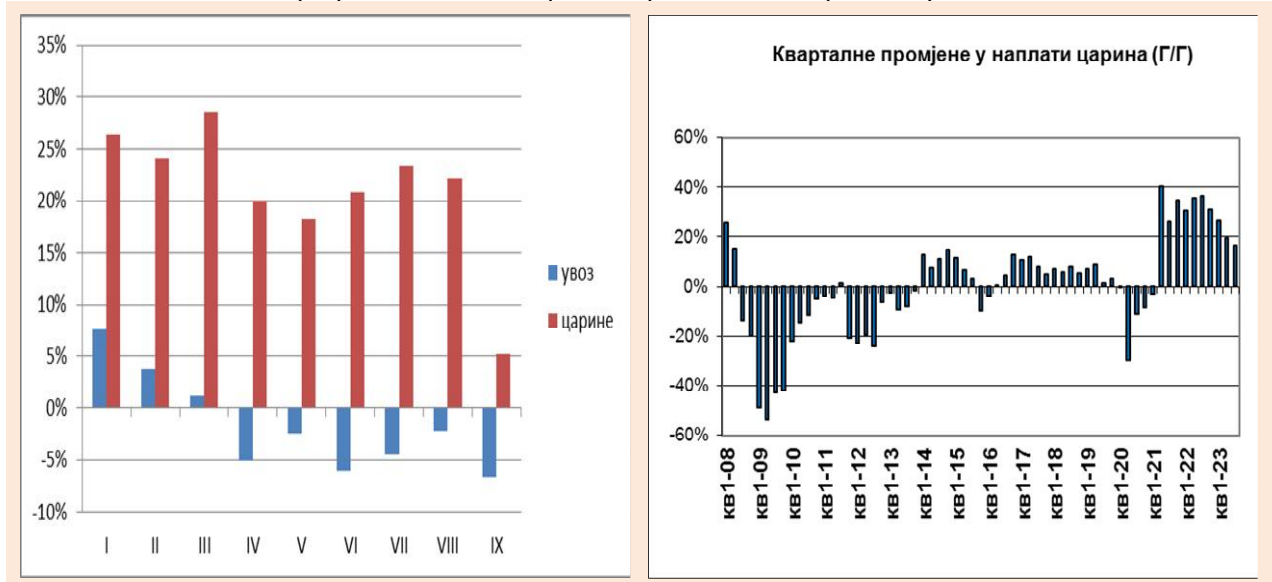
Графикон 6. Наплата прихода од царина

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Тренд високих стопа раста прихода од царина представља изненађење с обзиром на пад увоза у 2023. Поређење стопа раста прихода од царина и статистичких¹⁰ података о кретању увоза за девет мјесеци 2023. указују на неубичајено велику дискрепанцу у корист раста прихода од царина у прва три мјесеца, а потом и супротне трендове – пад увоза и раст прихода од царина од априла мјесеца (Графикон 7, лијево).

Графикон 7. Стопе раста прихода од царина и увоза

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

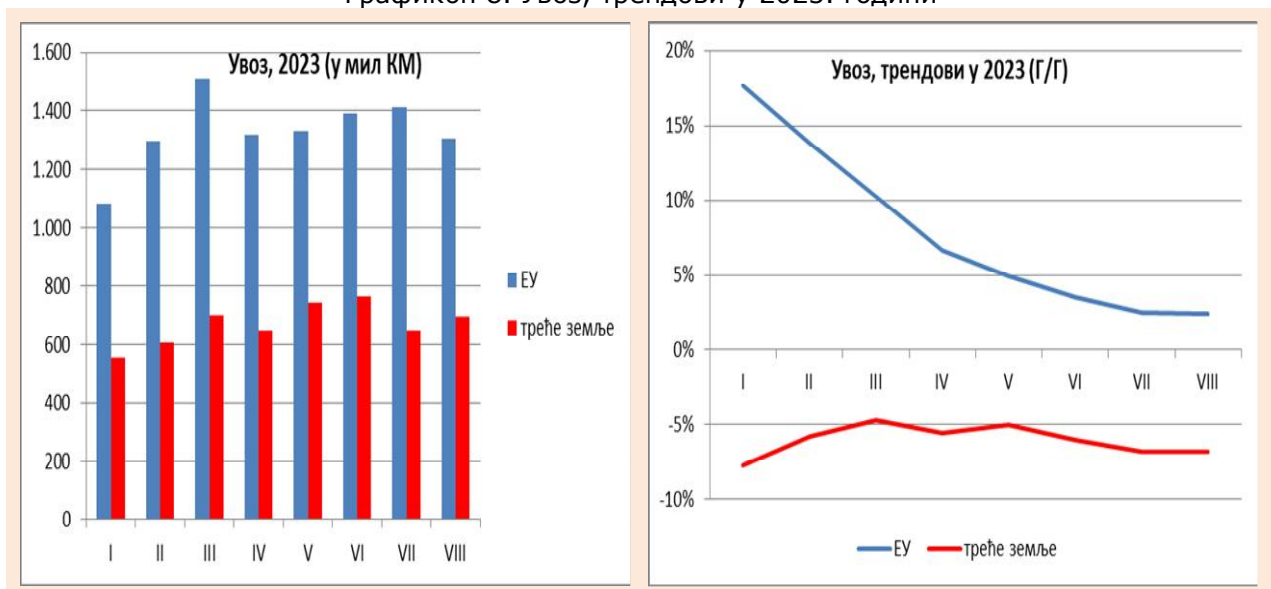
Успоравање раста прихода од царина примјећује се и на прегледу кварталних стопа раста (Графикон 7, десно). Након врло високих стопа раста у 2022., које су се кретале од 30% до

¹⁰ Извор података о увозу за периоде јануар – август 2023 је Агенција за статистику БиХ, а за септембар 2023. Управа за индиректно опорезивање.

40%, у првом кварталу 2023. забиљежен је раст прихода од царина од 26,4%, у другом 19,7%, а у трећем 16,3%.

Један од разлога за виши раст прихода од царина може бити наплата старих дугова по основу царина из претходне године¹¹, те промјене у царинским процедурама¹². Исто тако, разлог може бити и непропорционални раст царинске вриједности роба на које се обрачунавају царине у односу на раст увоза. С обзиром на ограничен опсег добара на који се примјењује режим царина приликом увоза раст прихода од царина зависи од раста увоза из ЕУ и из трећих земаља. Приказ кретања увоза по главним групацијама земаља релевантних за наплату прихода од царина показује снажно успоравање увоза из ЕУ од априла 2023. С друге стране, увоз из трећих земаља показује тромјесечне циклусе који почињу нижим увозом који се повећава до краја тромјесечја, сваки пут на вишем нивоу увоза (Графикон 8, лијево). Но, у цјелини, увоз добара из трећих земаља који је релевантан за наплату прихода од царина је за осам мјесеци 2023. у односу на исти период 2022. био мањи за 6,9%. С друге стране, увоз из ЕУ је порастао за 2,4% , али је примјетан силазни тренд одражавајући погоршање у економијама у ЕУ (Графикон 8, десно).

Графикон 8. Увоз, трендови у 2023. години

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

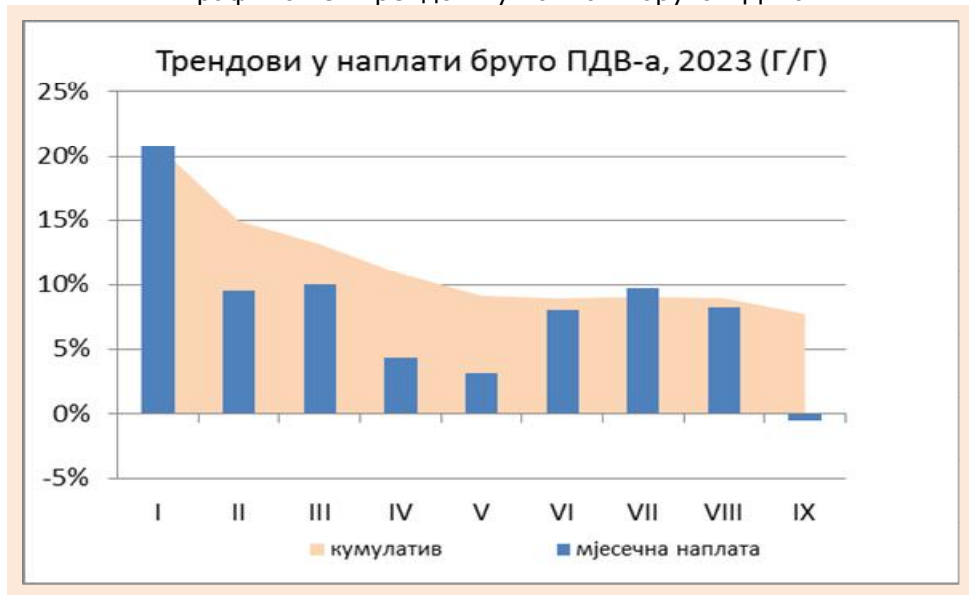
ПДВ

Тренд снажног успоравања наплате бруто ПДВ-а у првих пет мјесеци 2023. заустављен је у јуну, а од тада мјесечне стопе раста су знатно више. Међутим, у септембру је први пут у овој години остварен пад бруто наплате ПДВ-а од 0,5%, што је кумулативну стопу раста смањило на 7,8% (Графикон 9). С обзиром да је у септембру евидентирано *сса* 45,4 мил КМ неусклађених прихода, може се очекивати анулирање негативног раста бруто ПДВ-а, имајући у виду да се значајан дио неусклађених прихода односи на домаћи ПДВ, као компоненту бруто ПДВ-а.

¹¹ Стари дугови по основу царина износе 3,5% годишње наплате царина у 2022. Извор: Извјештај о раду УИО за 2022.

¹² Нпр. обустављање потврђивања поријекла из ЕУ за велики број увезених аутомобила од 1.4.2023.

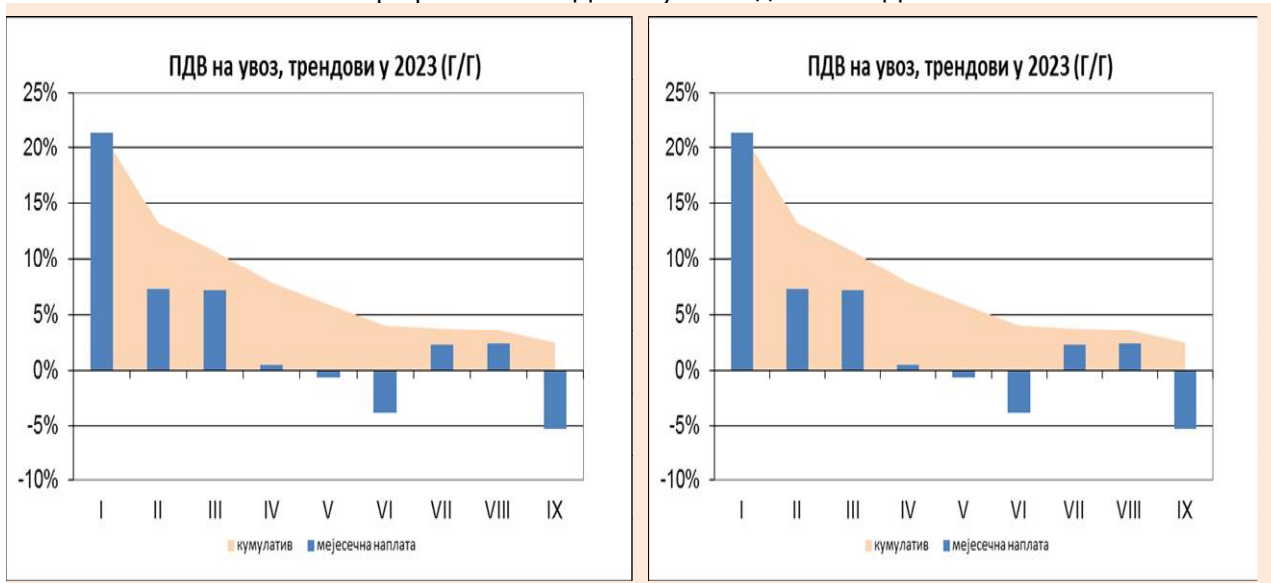
Графикон 9. Трендови у наплати бруто ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

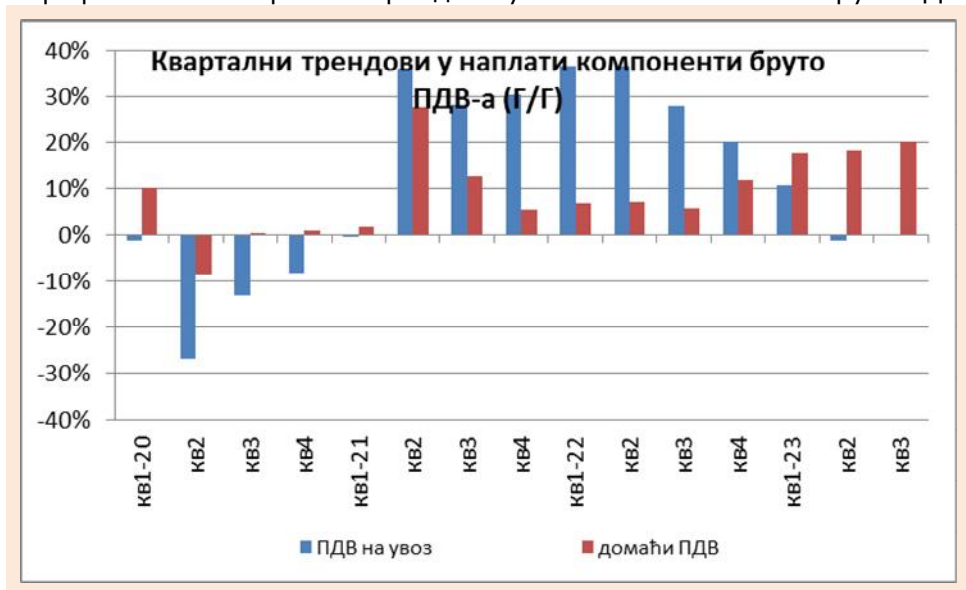
Анализа структуре бруто ПДВ-а указује на закључак да је пад бруто наплате у септембру посљедица пада наплате ПДВ-а на увоз од 5,3% (Графикон 10, лијево), што се није могло компензовати ни високом стопом раста домаћег ПДВ-а од 13% (Графикон 10, десно) због високог пондера ПДВ-а на увоз у структури бруто ПДВ-а. Примјетан је опадајући тренд раста код ПДВ-а на увоз, тако да је на нивоу девет мјесеци наплата ПДВ-а на увоз расла по стопи од скромних 2,5%, док је раст домаћег ПДВ-а износио чак 18,6%. Раст домаћег ПДВ-а је дијелом посљедица задржавања високих цијена у земљи и након пада увозних цијена, поготово цијена енергената. Један од фактора раста је било и проширење опсега опорезивања пакета услуга банака, што је донијело 1,7 п.п. раста домаћег ПДВ-а. У сваком случају, ради се о врло високој стопи раста домаћег ПДВ-а, далеко изнад пројекција потрошње.

Графикон 10. ПДВ на увоз и домаћи ПДВ

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Графикон 11. Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а

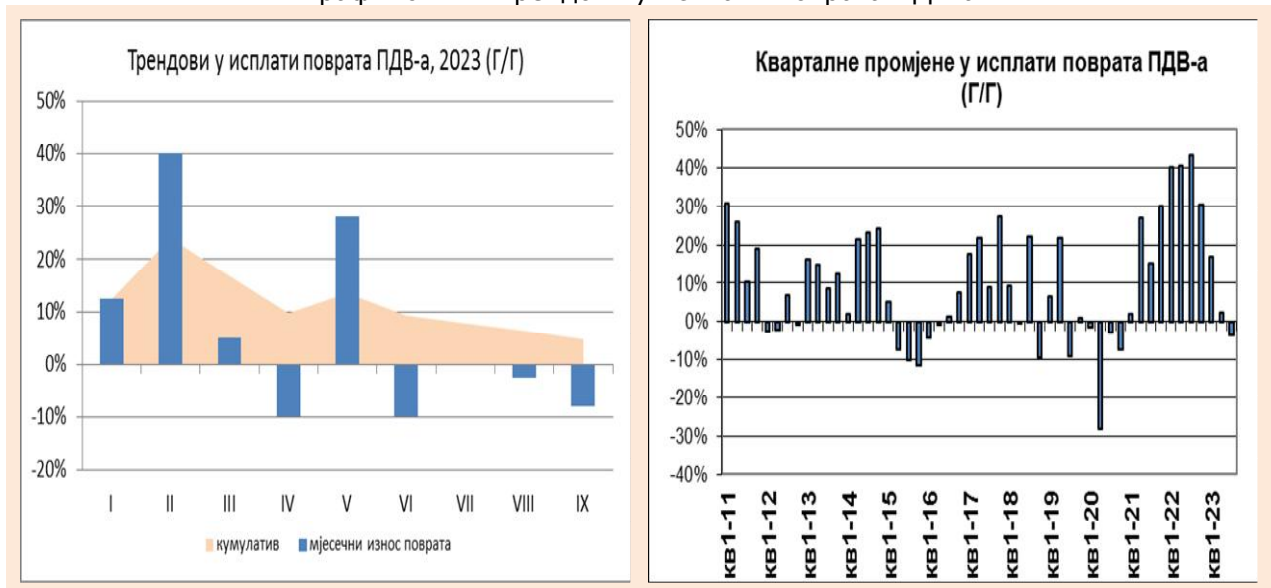

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а потврђују горе изнесене закључке (Графикон 11). Примјетан је нагли пад кварталних стопа раста ПДВ-а на увоз. У првом кварталу 2023. стопа раста је била позитивна 10,7%, али у другом је негативна -1,4%, први пут након 9 квартала позитивног раста у континуитету. Стање се благо поправило у трећем кварталу, када је забиљежен пад ПДВ-а на увоз од 0,4%. С друге стране, примјећује се континуиран растући тренд домаћег ПДВ-а. У првом кварталу 2023. стопа раста је износила 17,6%, а у другом 18,1%, а у трећем чак 20,2% (Графикон 11).

Исплате поврата ПДВ-а су снажно осцилирале у првих пет мјесеци 2023., са распоном мјесечних стопа раста између -10% и +40% (Графикон 12, лијево). Од јуна мјесечне стопе раста су негативне у континуитету. У септембру су исплате поврата биле мање за 8% у односу на исти мјесец 2022., што је кумулативну стопу раста смањило на свега 4,9%.

Графикон 12. Трендови у исплати поврата ПДВ-а

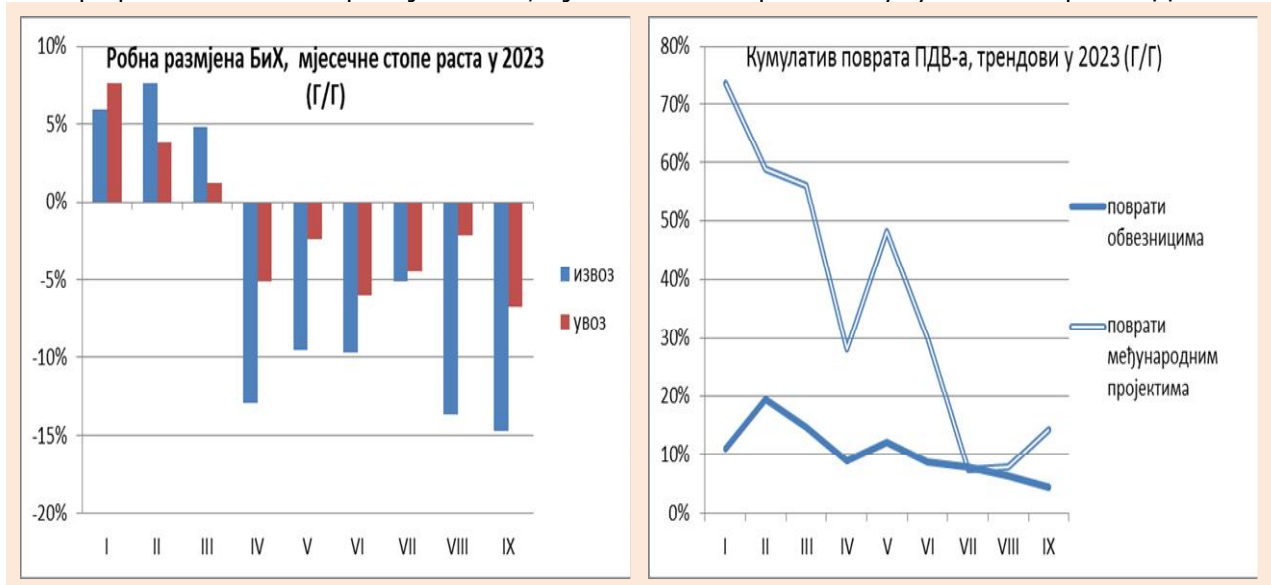
Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Након екстремно високих кварталних стопа раста поврата у 2022. квартална поређења указују на снажно успоравање у 2023. Тако је у првом кварталу 2023. стопа раста поврата ПДВ-а износила 16,8%, а у другом свега 2,5%, док је у трећем кварталу пад поврата износио 3,4% (Графикон 12, десно). Показатељ опадајућег тренда поврата у 2023. јесте и пад удјела кумулатива поврата у кумулативу бруто ПДВ-а, који је са почетних 33,2% у јануару пао на 28% у септембру. Исто тако, удио кумулатива поврата ПДВ-а у кумулативу бруто ПДВ за девет мјесеци 2023. је мањи за 0,8 п.п. у односу на удио у истом периоду 2022.

Трендови у исплатама поврата не представљају изненађење с обзиром на пад увоза и извоза од априла 2023. (Графикон 13, лијево). С обзиром на прописане рокове¹³ из Закона о ПДВ-у за исплате поврата обвезницима у септембру 2023. референтне су пријаве ПДВ-а из јула и августа. Треба имати у виду и то да су исплате по основу међународних пројеката значајан фактор који је ублажио ефекте пада увоза и извоза на исплате поврата. Ови поврати нису директно повезани са извозом и увозом него са динамиком завршавања појединих фаза пројеката (нпр. изградње дионица аутопутева или по грађевинским ситуацијама за остале инфраструктурне пројекте). Протеком године утицај исплата поврата међународним пројектима на кумулативне трендове је све више слабио, да би кумулативна стопа раста порасла у септембру. С друге стране, исплате поврата обвезницима имају тренд успоравања (Графикон 13, десно).

¹³ Према Закону о ПДВ-у поврати претежитим извозницима се исплаћују у року од 30 дана од подношења ПДВ пријаве, а поврати осталим обвезницима (остали извозници и увозници) у року од 60 дана од подношења ПДВ пријаве.

Графикон 13. Робна размјена БиХ, мјесечне стопе раста и кумулатив поврата ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Успоравање исплата поврата је имало позитиван учинак на нето наплату ПДВ-а. Ефекат је додатно појачан растом бруто наплате ПДВ-а посљедњих мјесеци. Међутим, лоша бруто наплата ПДВ-а у септембру је у одређеној мјери неутрализовала позитивне ефекте смањења поврата, тако да је раст нето ПДВ-а у септембру износио свега 2%. Лошија наплата у септембру се одразила и на раст кумулатива нето ПДВ-а, тако да је стопа раста пала на 9% (Графикон 14, лијево).

Графикон 14. Трендови у наплати нето ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

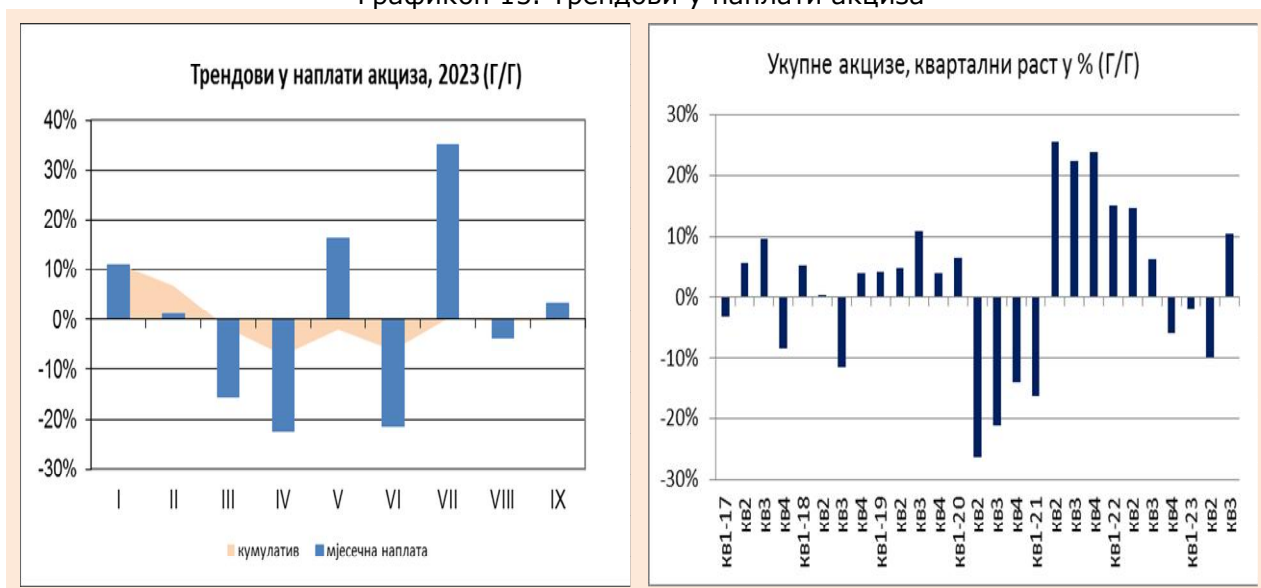
Квартална поређења показују растући тренд нето ПДВ-а. У првом кварталу је остварена стопа раста од 11,6%, што је било на нивоу раста нето ПДВ-а из другог полугодишта 2022. Због погоршања наплате ПДВ-а на увоз, који доминира у структури бруто ПДВ-а, и поред вансеријског раста домаћег ПДВ-а и успоравања поврата, раст нето ПДВ-а у другом кварталу

2023. је износио 6,4%. (Графикон 14, десно). Међутим, у трећем кварталу, захваљујући значајном смањењу исплата поврата и расту бруто ПДВ-а у јулу и августу забиљежена је стопа раста нето ПДВ-а од 9,3%. Већ споменуто проширење опсега опорезивања услуга банака је донијело 0,9 п.п. раста нето ПДВ-а.

Акцизе и путарина

Наплату акциза уобичајено обиљежавају снажне мјесечне осцилације, детерминисане наплатом акциза на дуванске прерађевине као најзначајније компоненте укупних прихода од акциза. Осцилације мјесечне стопе раста су се кретале од -22% у априлу до +35% у јулу (Графикон 15, лијево, „мјесечна наплата“). Осцилирала је и кумулативна стопа раста, но, у већем дијелу године је била у негативној зони раста. У септембру је забиљежен благи раст прихода од акциза од 3%, а укупно наплаћени приходи од акциза тек су достигли наплату у истом периоду 2022. (Графикон 15, лијево, „кумулатив“). Мјесечна колебања наплате акциза посљедица су неколико фактора. Од оних који су везани за кретања у 2023. најважнији су промјена шеме наплате акциза због примјене новог режима плаћања акциза на дуванске прерађевине, те колебања малопродајних цијена деривата нафте у земљи, а тиме и потрошње деривата узрокована кретањима на свјетском тржишту енергената. Исто тако, мјесечне стопе раста осцилирају и због утицаја базе за поређење, која је била под снажним утицајем почетка рата у Украјини од марта 2022. године када се ради о акцизама на деривате нафте.

Графикон 15. Трендови у наплати акциза

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

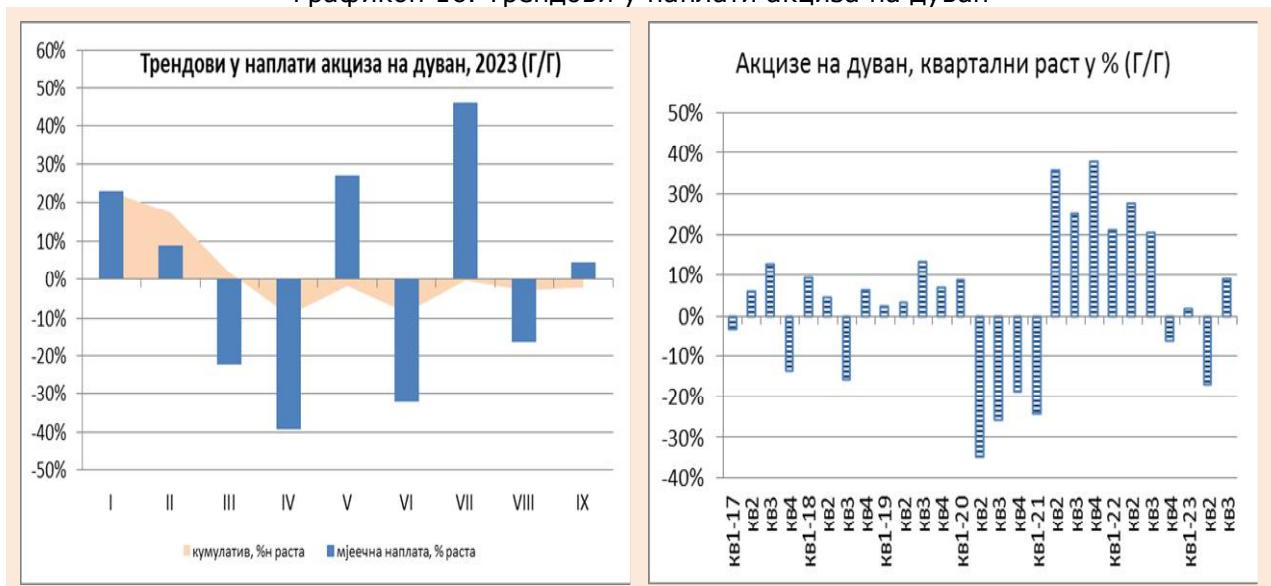
Преглед кварталних трендова показује негативан раст у првом и другом кварталу 2023. од 1,8% и 9,7%, респективно (Графикон 15, десно). Међутим, екстремно висок раст наплате акциза у јулу и благи раст у септембру су донијели раст на нивоу трећег квартала од 10,5%.

Осцилације у наплати акциза на дуванске прерађевине су уобичајене, с обзиром да наплата зависи од продајних политика двије мултинационалне дуванске корпорације, које држе 85% тржишта цигарета у БиХ. Међутим, у 2023. осцилације у наплати акцизе су додатно заострене због примјене новог режима плаћања од прољећа 2023¹⁴.

¹⁴ Измјене Закона о акцизама („Службени гласник БиХ“ бр. 50/2022).

Нови режим плаћања акциза подразумијева плаћање акциза приликом увоза дуванских прерађевина умјесто плаћања акциза приликом преузимања акцизних маркица. Преласком на нови режим плаћања акциза скраћен је временски размак између уплате акциза и пласмана цигарета на који се уплата односи¹⁵. Посљедица преласка на нови режим плаћања је вакуум у наплати акциза, чија је дужина и, посљедично, утицај на наплату прихода од акциза, зависила од интервала између преузимања маркица и увоза цигарета¹⁶. Ради се о једнократном ефекту, који је позитиван за готовински ток дуванских компанија, док за државу представља губитак прихода од акциза. Иако се очекивало да ће ступањем на снагу свих проведених прописа дуванске компаније током јануара 2023. прећи на нови режим плаћања, то се није десило због прилагођавања царинским процедурама у вези плаћања акциза код увоза (прибављање банковних гаранција и др.). Имајући то у виду разумљиво је да се разликовао темпо преузимања нових процедура од стране дуванских компанија и преласка на нови режим плаћања. То је, у коначници, имало за посљедицу да се ефекат губитка прихода временски протеже календарски од средине фебруара до средине априла, односно у три мјесечна извјештаја у периоду фебруар – април (Графикон 16, лијево). Окончањем прелазног периода наплата прихода се стабилизовала. У мају је остварен раст прихода од чак 26,9%, но, већ у јуну је наплата била изразито лоша и забиљежен је пад чак 32%. Велики раст наплате акциза у јулу од 46% је скоро анулирао пад наплате акциза из првог полугодишта, међутим, пад наплате у августу од 16,9% и скромни раст од 4,3% у септембру су поново кумулативну наплату довели у негативну зону раста са стопом од -2,1% (Графикон 16, лијево, „кумулятив“).

Графикон 16. Трендови у наплати акциза на дуван

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

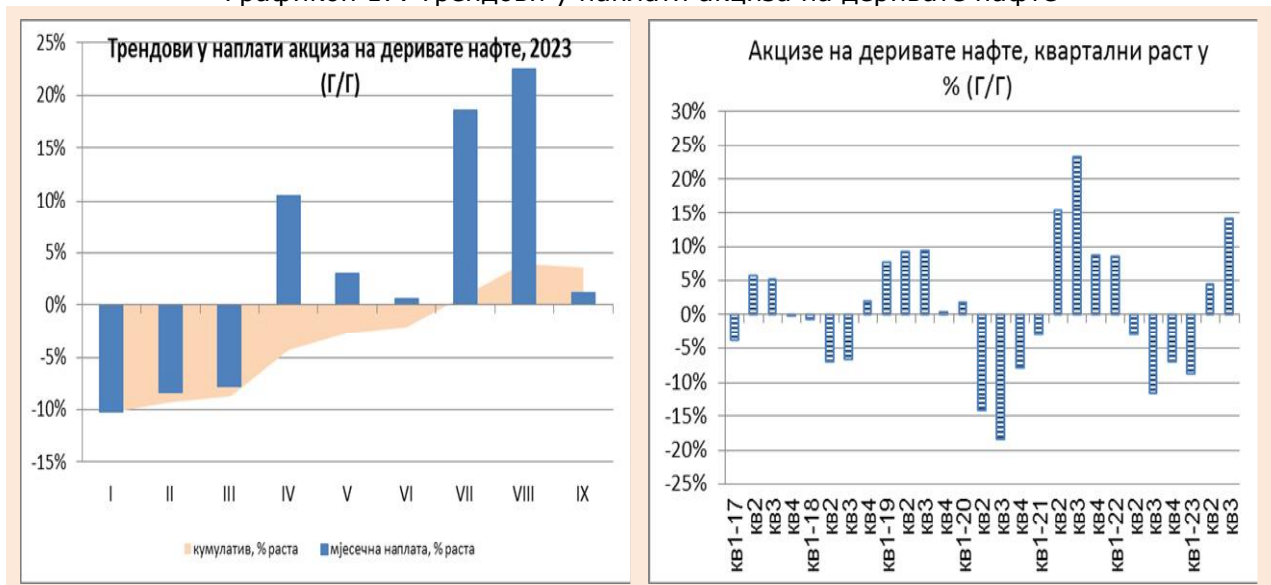
Преглед кварталних стопа раста показује благо побољшање у првом кварталу 2023. када је остварена стопа раста од 1,8%, али у другом кварталу 2023, због примјене нове шеме плаћања акциза и лоше наплате у априлу и јуну остварен је пад од чак 17% (Графикон 16, десно). У трећем кварталу, под утицајем раста потрошње нерезидената у љетној сезони наплата акциза се стабилизовала, те је остварен раст од 9,1% (Графикон 16, десно).

¹⁵ До измјена Закона о акцизима акцизе су се плаћале у моменту преузимања маркица, што је производило негативне ефекте не готовински ток дуванских компанија будући да је било потребно уплатити значајна финансијска средства за акцизе много времена прије њихове продаје.

¹⁶ Између те двије крајње активности потребно је извести акцизне маркице у земље гдје се дуванске прерађевине производе, произвести цигарете и превести их у БиХ. Зависно од произвођача до сада је било потребно најмање мјесец дана да се увезу цигарете са акцизним маркицама на које је плаћена акциза.

У прва три мјесеца 2023. забиљежене су негативне стопе раста акциза на деривате нафте, а у наставку године остварен је снажан опоравак, тако да је на нивоу девет мјесеци 2023. остварен раст кумулатива од 3,6% (Графикон 17, лијево). Трендови у наплати акциза на деривате нафте снажно су детерминисани ефектом базе из 2022. године. У прва три мјесеца прошле године, у периоду прије почетка рата у Украјини, потрошња деривата нафте је била стабилна због стабилних цијена на свјетском тржишту, што је имало позитиван ефекат на наплату акциза у том периоду. Међутим, у истом периоду 2023. наплата акциза је била нижа због пада потрошње узроковане вишим цијенама енергената као посљедице турбуленција на свјетском тржишту енергената изазване ратом у Украјини. У наредним мјесецима ефекат базе је обрнут. У периоду април - септембар 2022. године због раста цијена дошло је до пада потрошње деривата нафте и, посљедично, наплате акциза, док су се у истом периоду 2023. цијене деривата нафте стабилизовале, а потом и почеле падати, што је имало позитивне ефекте на потрошњу и наплату акциза. Као посљедица наведених трендова на тржишту деривата наплата акциза у периоду април - септембар 2023. је била већа за 3,6% у односу на исти период 2022.

Графикон 17. Трендови у наплати акциза на деривате нафте

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

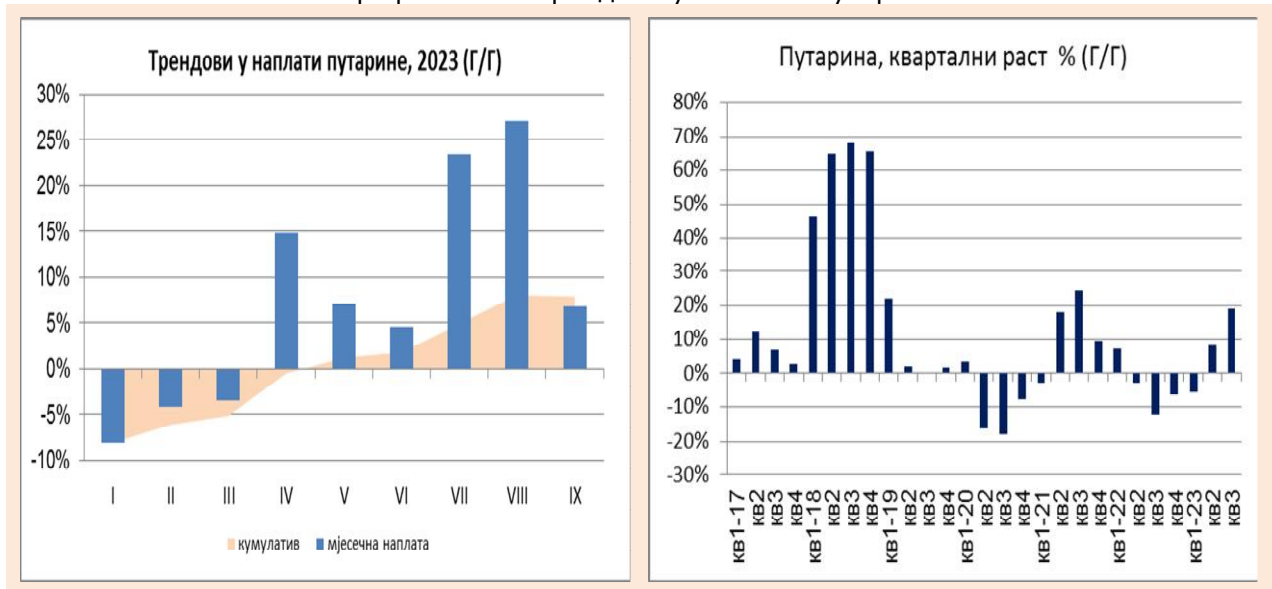
Квартална поређења указују на снажан опоравак наплате акциза на деривате нафте у трећем кварталу 2023. када је остварен раст од чак 14,1%, за разлику од првог квартала, када је био забиљежен пад наплате од 8,7%, и скромног раста у другом кварталу од 4,3% (Графикон 17, десно).

У основи, трендови у наплати путарине у 2023. су слични трендовима у наплати акциза на деривате нафте (Графикон 18, лијево). У првом кварталу је био забиљежен пад прихода од путарине од 5,1%, док је у другом и трећем кварталу остварен позитиван раст од 8,4% и чак 19,1%, респективно (Графикон 18, десно). На нивоу девет мјесеци остварен је раст од 6,8%, што је значајно више од раста наплате акциза на деривате нафте. Разлике у стопама раста/пада потичу од различитих основица на које се обрачунава и плаћа путарина, односно акцизе на деривате нафте, те олакшица, у виду ослобађања плаћања путарине, које је предвиђено за руднике, термоелектране и жељезнице. Међутим, због рјешења¹⁷ Савјета за државну помоћ БиХ ослобађање плаћања путарине за наведене категорије обвезника је суспендовано у 2023. години, што је имало за посљедицу већу наплату путарине у 2023.

¹⁷ „Службени гласник БиХ“ 49/23 и „Службени гласник БиХ“ 63/23

више стопе раста путарине и већу дискрепанцу у односу на раст наплате акциза на деривате нафте. Ефекат суспензије ослобађања путарине рудника и термоелектрана у 2023. донио је 3,8 п.п. раста путарине за девет мјесеци 2023. године.

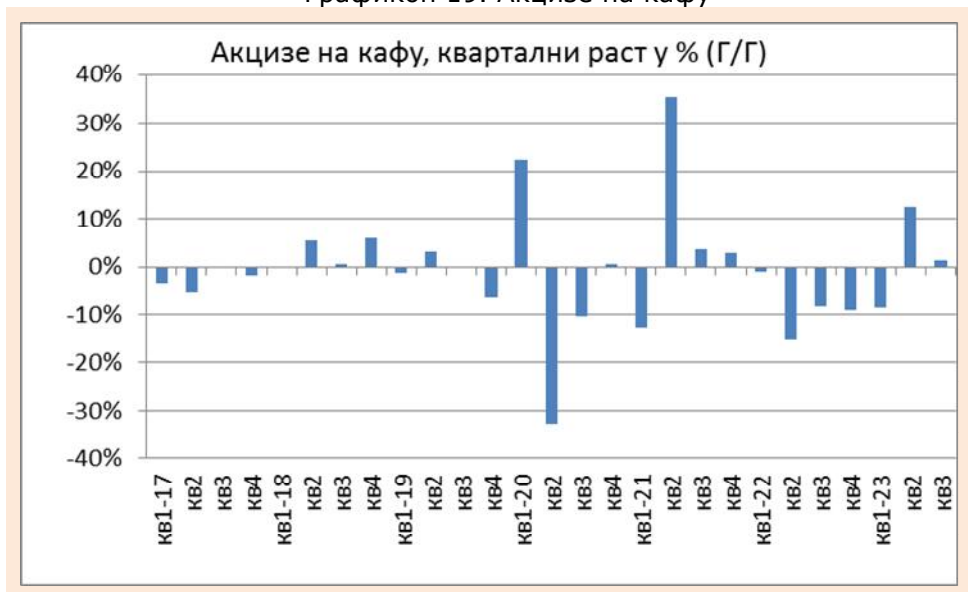
Графикон 18. Трендови у наплати путарине

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Након негативних трендова прихода од акциза на кафу у 2022. године и пада од 8,5%, који је забиљежен у првом кварталу 2023., у другом и трећем кварталу 2023. наплата се опоравила, те су забиљежене позитивне стопе раста од 12,5% и 1,4%, респективно (Графикон 19). Позитивна кретања у посљедња два квартала су побољшала кумулативни раст, тако да је у периоду јануар – септембар 2023. остварен раст прихода од акциза на кафу од 7,9%.

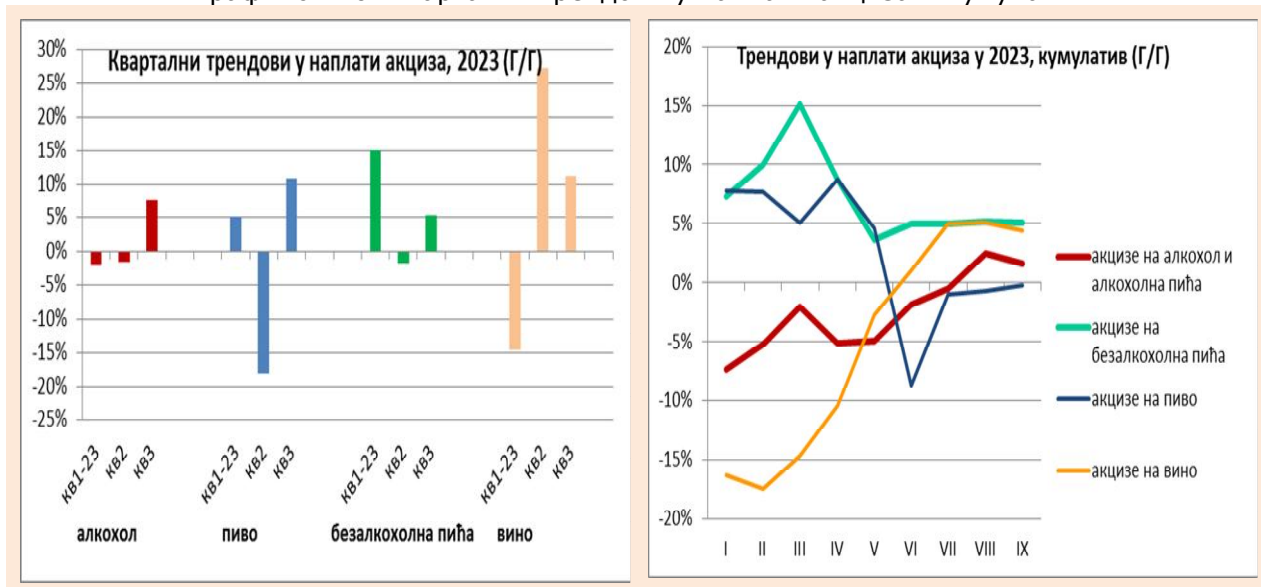
Графикон 19. Акцизе на кафу

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Трендови у наплати акциза на групацију производа, коју чине пиво, вино, алкохол, алкохолна и безалкохолна пића, током прва два квартала 2023. године су били осцилаторни за све наведене производе (Графикон 20, лијево), но раст у трећем кварталу је био одлучујући да се оствари позитивна стопа раста акциза на вино, алкохол, алкохолна и безалкохолна пића у периоду јануар - септембар 2023 (Графикон 20, лијево). Остварени приходи од акциза на пиво за девет мјесеци 2023. су били на нивоу наплате у истом периоду 2022. захваљујући расту акциза на увезена пива од 2,3%, чиме је у цијелости неутрализован пад наплате акциза на домаћа пива од 9,7% у истом периоду.

Графикон 20. Квартални трендови у наплати акциза и кумулативи

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

2. Пројекције прихода од индиректних пореза 2023-2026 (основни сценарио)

Пројекције прихода за период 2023-2026 доступне су у Табели 3. Како би се осигурала упоредивост пројектованих и наплаћених прихода од индиректних пореза, пројекције прихода од индиректних пореза приказане су на готовинској основи у складу са извјештајима УИО о наплати по врстама прихода.

У Табели 4. су приказане пројекције прихода у % БДП-а.

Табела 3. Основни сценарио пројекција прихода од индиректних пореза (2023-2026), октобар 2023. г.

Врста прихода (нето)	у мил КМ					Пројектована стопа раста			
	Извршење	Пројекција				2023	2024	2025	2026
		2022	2023	2024	2025				
ПДВ	5.121,5	5.565,5	5.783,3	5.988,9	6.200,0	8,7%	3,9%	3,6%	3,5%
Акцизе	1.580,0	1.612,9	1.755,3	1.801,9	1.852,9	2,1%	8,8%	2,7%	2,8%
Царине	431,9	511,2	547,5	588,6	638,6	18,4%	7,1%	7,5%	8,5%
Путарина	627,2	683,4	703,2	724,3	748,9	9,0%	2,9%	3,0%	3,4%
Остало	66,1	54,5	43,6	43,6	43,6	-17,5%	-20,0%	0,0%	0,0%
УКУПНО	7.826,7	8.427,5	8.832,9	9.147,3	9.484,1	7,7%	4,8%	3,6%	3,7%
Намјенска путарина *)	-392,0	-427,1	-439,5	-452,7	-468,1	9,0%	2,9%	3,0%	3,4%
СРЕДСТВА ЗА РАСПОДЈЕЛУ	7.434,8	8.000,3	8.393,4	8.694,6	9.016,0	7,6%	4,9%	3,6%	3,7%

Напомена:

*) Намјенска путарина је до 1.2.2018. износила 0,10 КМ/литар деривата нафте, намијењена у цијелости за изградњу аутопутева, а од 1.2.2018. 0,25 КМ/литар деривата нафте, за изградњу аутопутева (0,20 КМ/литри) и изградњу и реконструкцију осталих путева (0,05 КМ/литри).

Категорија „Остало“ укључује остале приходе који се прикупљају на ЈР УИО (приходи од терминала, закупнина и сл.) те неусклађене приходе (приходи који остану неусклађени након коначног усклађивања наплате прихода са пријавама и декларацијама у ИТ систему УИО).

Табела 4. Основни сценарио пројекција прихода од индиректних пореза у % БДП-а, октобар 2023. г.

Врста прихода (нето)	у % БДП-а				
	Извршење	Пројекција			
		2022	2023	2024	2025
ПДВ	11,3%	11,5%	11,3%	11,1%	10,9%
Акцизе	3,5%	3,3%	3,4%	3,3%	3,3%
Царине	0,9%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%
Путарина	1,4%	1,4%	1,4%	1,3%	1,3%
Остало	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
УКУПНО	17,2%	17,4%	17,3%	17,0%	16,7%
Намјенска путарина	-0,9%	-0,9%	-0,9%	-0,8%	-0,8%
СРЕДСТВА ЗА РАСПОДЈЕЛУ	16,3%	16,5%	16,4%	16,1%	15,8%

Извор података за БДП: БХАС, расходни приступ, септембар 2023 и Пројекције ДЕП-а, септембар 2023

2.1. Пројекције за 2023. годину

Приликом израде пројекција прихода за 2023. годину не може се ослонити на сезонске шеме наплате прихода из 2020. и 2021. године, с обзиром да су оне изашле из ранијих оквира због ефеката вируса корона.¹⁸ Упркос поремећајима на глобалном плану, турбуленцијама на тржишту нафтних деривата и снажном расту цијена, у 2022. се распон мјесечних стопа раста нето прихода од индиректних пореза смањио у односу на претходне двије године (Графикон 21, лијево), а мјесечна динамика прихода у 2022. години се поприлично вратила на *pre-COVID-19* сезонску шему¹⁹ (Графикон 21, десно). То посебно важи за приходе од ПДВ-а, акцизе на алкохол, пиво и безалкохолна пића, док акцизе на деривате нафте и путарину, очекивано, и у 2022. години поприлично одступају од старе сезонске шеме. Приходи од акциза на дуван и кафу никад нису ни имали изражену сезонску компоненту.²⁰

У првих девет мјесеци 2023. године остварена је стопа раста нето прихода од индиректних пореза од 7,6% у односу на исти период 2022. године. Према пројекцијама ДЕП-а, очекује се номинални раст БДП-а од 6,5% у 2023. години. **Стопа раста укупних нето пројектованих прихода од индиректних пореза за 2023. годину је за 0,1 п.п. виша од деветомјесечне стопе раста и износи 7,7%.²¹**

Графикон 21. Мјере дисперзије прихода од индиректних пореза

Извор: Израчун и приказ ОМА-е на основу података УИО

Напомена: Укупни нето мјесечни приходи у израчуну не укључују неусклађене приходе на ЈР УИО

¹⁸ Мјесечна динамика прихода у 2020. години је потпуно одударала од тзв. *pre-COVID-19* сезонске шеме. Распон мјесечних стопа раста нето прихода (разлика између максималне и минималне вриједности) износио је 44,2 п.п. Иако се неким дијелом вратила на стари шаблон, наплата нето прихода од индиректних пореза у 2021. години такође поприлично одудара од старе сезонске шеме. У 2021. је распон мјесечних стопа раста нето прихода од индиректних пореза био још виши него у 2020. години и износио је високих 54,1 п.п. што је резултат: (1) поремећаја сезонске шеме у базној 2020. години, и (2) карактеристика сезонске шеме у 2021. години.

¹⁹ Након калкулације сезонских индекса за период 2010-2019, постављени су регресиони модели и израчунати коефицијенти детерминације сезонских индекса и стварних удјела мјесечних износа појединих врста прихода у одговарајућем периоду, како би се приказало колико добро се сезонски индекси „уклапају“ у стварне удјеле у поменутом периоду.

²⁰ Више о мјесечним флукуацијама појединих врста прихода од индиректних пореза и јачини сезонске компоненте у билтенима Одјељења бр. 174/175 и 209/210 (www.oma.uino.gov.ba)

²¹ Пројектоване стопе раста прихода по врстама се, са друге стране, разликују од остварених стопа раста за прва три квартала због специфичности у наплати појединих прихода у текућој години али и у статистичкој основици за поређење *ad valorem* пореза и пореза (акцизе и путарине) на деривате нафте (вид. дио 1.3.2.).

2.1.1. ПДВ

Након пада нето прихода од ПДВ-а у 2020. години од 6,8%, који је био посљедица пандемије вируса корона, у 2021. и 2022. години забиљежен је њихов снажан опоравак и високе стопа раста од 18,2% и 15,6%, респективно. Нето приходи од ПДВ-а у 2022. години били су за 1,1 млрд КМ виши него у преткризној, 2019. години, што представља раст од 27,3%.

У односу на 2006. годину, када је уведен ПДВ, нето приходи од ПДВ-а су у 2022. години били виши за чак 2,6 млрд КМ или за 106,2%. У периоду 2006-2021 учешће нето прихода од ПДВ-а у укупним нето приходима од индиректних пореза кретало се у рангу 60-64%, док је наведено учешће у 2022. години износило високих 65,4%

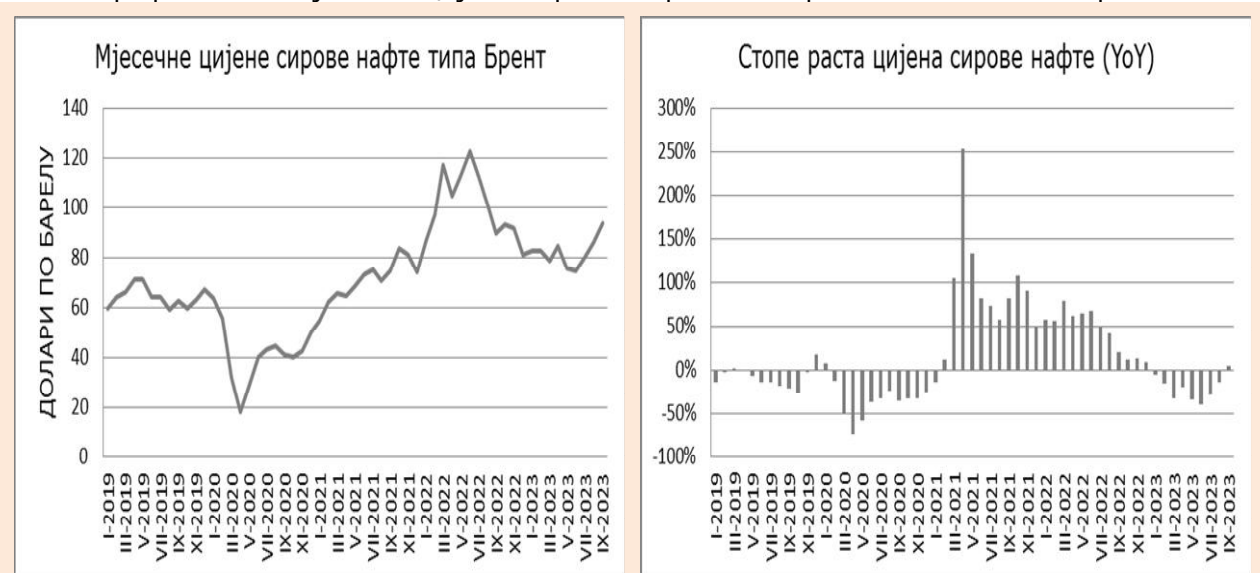
Пројектовани износ нето прихода од ПДВ-а у 2023. години износи 5.565,5 мил КМ, што је за 8,7% више од остварења у 2022. години. Пројекција је заснована на историјској сезонској шеми наплате појединих категорија ПДВ-а (која не укључује специфичности у 2020. и 2021. години), те кретањима и пројекцијама макроекономских показатеља.

2.1.2. Акцизе и путарина

Акцизе на деривате нафте и путарина

Цијена сирове нафте значајно је варијала у периоду од почетка 2019. до септембра 2023, до када су били доступни подаци Америчке управе за енергетске информације (*U.S. Energy Information Administration*) у вријеме израде пројекција прихода од индиректних пореза. У Графикону 22. су приказане мјесечне цијене сирове нафте типа Брент (*Europe Brent Spot Price FOB*) у наведеном периоду, те њихове стопе раста (YoY). Може се закључити да су у 2022. години у свим мјесецима забиљежене позитивне стопе раста цијена сирове нафте, у рангу између 9,1% (децембар) и 67,7% (јуни), што је резултат високих цијена узрокованих ратним дешавањима у Украјини (Графикон 22, десно).

Графикон 22. Мјесечне цијене сирове нафте типа Брент и њихове стопе раста

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података *U.S. Energy Information Administration, Europe Brent Spot Price FOB* (Dollars per Barrel)

У 2023. години наступа пад цијена сирове нафте и негативне мјесечне стопе раста. Као посљедица високе основице из претходне године и релативно нижих цијена у 2023. години,

до краја мјесеца августа стопе раста цијена су се кретале у рангу између – 39,0% (јуни) и – 4,6% (јануар). У септембру 2023. године забиљежен је раст цијена сирове нафте од 4,4% у односу на исти мјесец претходне године.

Фактори који утичу на формирање цијена деривата на тржишту БиХ су цијене сирове нафте, трговачке марже, висине пореских стопа и др.

Графикон 23. Цијене деривата нафте у БиХ

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података Спољнотрговинске коморе БиХ

Графикон 23. приказује седмичне цијене дизел горива²² у БиХ у периоду од почетка 2019. до 40. седмице 2023. године, које прате динамику цијена сирове нафте. Након периода изразито стабилних цијена у 2019. години, цијене деривата нафте на тржишту БиХ снажно су пале у прољеће 2020. године, као посљедица пандемије вируса корона. У 21. седмици 2020. године цијена дизел горива износила је свега 1,5 КМ/л. Од 22. седмице 2020. године (крај маја) цијене деривата биљеже стабилан тренд раста, који је задржан кроз читаву 2021. годину. На крају 2021. године просјечна седмична цијена дизел горива износила је 2,3 КМ/л. Дешавања у Украјини утицала су на интензивирање тренда раста цијена у 2022. години. Просјечне цијене дизел горива достигле су свој максимум од високих 3,7 КМ/л у 28. седмици 2022. године (средина јула). Након тога услиједио је тренд пада цијена дизел горива, а у посљедњој седмици првог полугодишта 2023. године (26. седмица) износиле су 2,5 КМ/л. Од тада поново наступа тренд раста цијена дизел горива, те су у 40. седмици износиле 2,9 КМ/л, као на почетку 2023. године.

Ако упоредимо седмичне цијене дизел горива са цијенама из исте седмице претходне године може се закључити да су оне расле током цијеле 2022. године, са кулминацијом на средини године. На почетку 2023. године су, са опадајућим трендом, задржане позитивне стопе раста седмичних цијена дизел горива, да би од 12. седмице 2023. године (крај марта) наступио тренд пада седмичних цијена, и то по све већим стопама, од -12,9% у 12. седмици до -32,7% у 28. седмици (средина јула). Са растом седмичних цијена дизел горива од 29. седмице 2023. године (Графикон 23, лијево), њихове стопе раста у односу на исту седмицу претходне године су почеле опадати. У 40. седмици 2023. године је посматрана стопа износила -7,2%.

²² Кориштени су подаци *International Road Transport Union*-а, преузети са веб странице Спољнотрговинске коморе БиХ (СТК). Након 19. седмице 2022. године прекинуто извјештавање о цијенама за горива 95 БМБ и 98 БМБ на веб страници Спољнотрговинске коморе БиХ са подацима *International Road Transport Union*. Доступни су једино подаци о најчешћим цијенама горива за поједине компаније у БиХ.

У вријеме израде пројекција, доступни су подаци о потрошњи деривата нафте²³ до краја трећег квартала 2023. године. Потрошња деривата нафте у првом кварталу 2023. године је због релативно високих цијена и високе статистичке основице за поређење била нижа за 6,8% у односу на исти квартал претходне године, док се у другом кварталу уз ниже цијене деривата нафте опоравила и достигла раст од 4,5%. У трећем кварталу 2023. године укупна потрошња деривата нафте порасла је за високих 12,5%, као кумулативни резултат ниске статистичке основице за поређење и нижих цијена деривата у односу на исти квартал претходне године. Посматрано на нивоу три квартала, потрошња деривата нафте је у I-IX 2023 порасла за 3,9% у односу на I-IX 2022. године, при чему је потрошња дизел горива порасла за 4,3%, бензина за 3,3% а осталих деривата (лож уље, керозин и течни нафтни плин) за 0,5%.

Стопе раста прихода од акциза и путарине по кварталима биле су под утицајем кретања цијена деривата, специфичности у статистичкој основици за поређење те обустави ослобађања плаћања путарине за руднике и термоелектране (вид. Дио 1.3.2.). Тако су у првом кварталу 2023. године забиљежене негативне стопе раста акциза на деривате нафте и путарине, док су високе стопе раста ових прихода остварене у другом, а посебно у трећем кварталу 2023. године. Стога, 2022. година, као и претходне двије (због других специфичности), не могу представљати основицу за израду пројекција прихода. На основу старе сезонске шеме и трендова наплате за 2023. годину пројектоване су стопе раста нето прихода од акциза на нафту и путарине од 5,3% и 9,0%, респективно. Разлика у пројекцији стопе раста путарине у односу на пројекцију раста акциза на деривате нафте највећим дијелом произилази из ефекта суспензије ослобађања путарине за руднике и термоелектране у 2023.

Приходи од акциза на дуван

Главна непознаница у вези пројекција акциза на дуванске прерађевине јесте губитак прихода због преласка на нови режим плаћања акциза у моменту увоза цигарета умјесто приликом подизања акцизних маркица. Претпостављајући да је временски размак између преузимања маркица и увоза мјесец дана, Одјељење је у априлским пројекцијама процијенило једнократни губитак прихода од акциза у висини просјечне мјесечне наплате у 2022. години. Временски размак зависи од локације производње цигарета, трошкова транспорта и дистрибуције, који могу значајно варирати с обзиром да се ради о мултинационалним корпорацијама. Варијације су разумљиве, јер су се дуванске компаније у ходу прилагођавале новим процедурама плаћања акциза, што се одражавало и на планове производње и пласмана. Исто тако, један од разлога за већу дискрепанцу може бити и преузимање веће количине маркица у односу на праксу у претходним годинама, јер након измјена Закона више није нужно имати осигурана финансијска средства за плаћање акциза у моменту преузимања маркица. Процјена губитка прихода од акциза се временом показала потцијењеном, из чега се може закључити да је временски размак између преузимања маркица и увоза цигарета дужи од мјесец дана. Према очекивањима остварени су позитивни трендови на тржишту дуванских прерађевина у БиХ у периоду јануар – септембар 2023. Забиљежен је раст количина цигарета, мјерен бројем акцизних маркица, од 8,1%, док је раст вриједности тржишта цигарета 12,6% у односу на исти период 2022. Мађутим, иако је износ обрачунате акцизе у периоду јануар – септембар 2023. за 11% већи од износа наплаћене акцизе у истом периоду 2022. због промјене режима плаћања акциза наплаћено је 2,1% прихода мање него у истом периоду 2022. Разлика између обрачунате и наплаћене акцизе (Графикон 24) представља губитак прихода због преласка на нови начин плаћања. Губитак,

²³ Треба напоменути да појам „потрошња деривата“ у овом прилогу подразумијева количине израчунате од стране аутора, те да укључују количину увезених деривата нафте и количину домаћих деривата нафте стављених у промет. Количине домаћих деривата из акцизних пријава узете су са временским помаком м-1, како би основица била исправно приказана у складу са одредбама Закона о акцизима у БиХ које се односе на настанак обавезе обрачунавања и плаћања акцизе. Посљедња година у којој су домаћи деривати стављени у промет је 2019, због обуставе производње Рафинерије нафте Брод након хаварије која се догодила у октобру 2018. године.

који износи сса 10% наплаћених прихода од акциза на дуванске прерађевине у 2022. години, умањује пројектовани раст укупних индиректних пореза у 2023. за 1,2 п.п.

Графикон 24. Акцизе на дуванске прерађевине, кумулатив

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Реално је очекивати да су компаније из дуванске индустрије већ успјеле успоставити нову динамику производње и продаје дуванских прерађевина, што би требало позитивно утицати на шему наплате акциза у четвртом кварталу, у смислу ублажавања осцилација и раста прихода од акциза којим би се анулирао пад прихода настао током године. Будући да нема најава повећања малопродајних цијена цигарета до краја године, у четвртом кварталу 2023. се може очекивати стабилизација наплате акциза која би, имајући у виду јако ниску основицу из децембра 2022., као посљедицу очекивања промјене режима плаћања, требала резултовати скромним растом прихода од акциза на дуванске прерађевине од 0,8% у 2023. години.

Приходи од осталих категорија акциза

Приходи од осталих категорија акциза (алкохол и алкохолна пића, пиво, вино, безалкохолна пића и кава) немају значајно учешће у укупним приходима од акциза.²⁴ Пројектовани су у складу са текућим трендовима наплате, историјском сезонском шемом те пројекцијама релевантних макроекономских показатеља.

2.1.3. Царине

Либерализација спољне трговине довела је до снажног пада прихода од царина, како у апсолутним износима тако и у показатељима учешћа у укупним нето приходима од индиректних пореза. Са 650,4 мил КМ у 2007. години, нето приходи од царина пали су на свега 211 мил КМ у 2013. години. Од 2014. године забиљежен је шестогодишњи тренд благог раста ових прихода, досежући ниво од 300,6 мил КМ у 2019. години. У 2020. години, са пандемијом коронавируса, нето приходи од царина су поново пали на 262,2 мил КМ, док су у 2021. и 2022.г. забиљежили снажан опоравак, те су у 2022. години износили 431,9 мил КМ,

²⁴ Бруто приходи од свих побројаних врста акциза имали су учешће свега 9,2% у бруто приходима од акциза у 2022. години.

што је највиши износ након почетка примјене Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ у 2008. години. Ако се посматра учешће у укупним нето приходима од индиректних пореза, примијетан је снажан пад у периоду од 2007. до 2013. године са 14,0% на 4,3%. Након тог периода (2014-2021) је ово учешће релативно стабилно, и креће се у распону од 4,4% до 4,7%, да би у 2022. години порасло на 5,5%. (Графикон 25).

Графикон 25. Нето приходи од царина 2006-2022 и пројекције за 2023-2026

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података УИО и пројекција ОМА

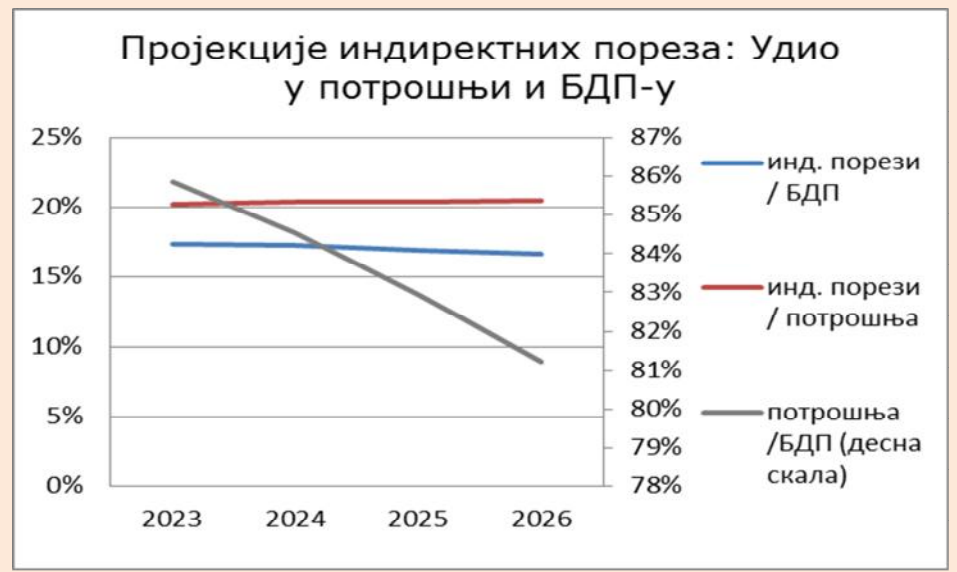
Према подацима Управе за индиректно опорезивање БиХ у периоду I-IX 2023. године остварена је стопа раста увоза од -1,9% у односу на исти период претходне године. Имајући у виду трендове наплате прихода од царина, кретање увоза и пројекције ДЕП-а, за 2023. годину се пројектује нето наплата царина у износу од 511,2 мил КМ, што је за 18,4% више од наплате у претходној години. Процењује се да ће учешће царина у укупним нето приходима од индиректних пореза у 2023. години даље порастати на 6,1% (Графикон 25, десна скала).

2.2. Пројекције за период 2024-2026

Пројектоване стопе раста нето прихода од индиректних пореза за 2024., 2025. и 2026. годину износе 4,8%, 3,6% и 3,7%, респективно. Пројекција прихода у наведеном периоду заснована је на пројектованим релевантним макроекономским показатељима, историјској сезонској шеми наплате и пројекцијама појединих категорија прихода за 2023. годину.

За разлику од пројектованог пада индиректних пореза у БДП-а у периоду 2023-2026 (вид. Табела 4 и Графикон 26), пројектовани удио прихода од индиректних пореза (ОМА) у потрошњи (ДЕП) у наведеном периоду благо расте од 20,2% у 2023. до 20,5% у 2026. години. Пад пројектованог удјела индиректних пореза у БДП-у у периоду 2023-2026 кумулативни је резултат благог раста индиректних пореза у потрошњи те пада удјела потрошње у БДП-у (Графикон 26).

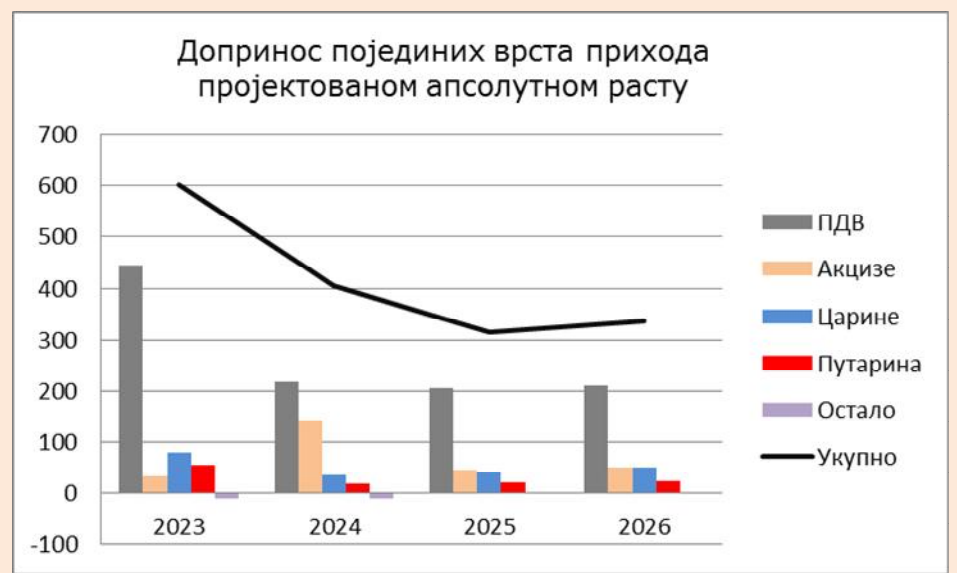
Графикон 26. Пројектовани удио индиректних пореза у БДП-у и укупној потрошњи

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција прихода индиректних пореза (ОМА, октобар 2023) и пројекција макроекономских показатеља (ДЕП, септембар 2023)

Највећи генератор годишњег апсолутног раста прихода од индиректних пореза у наведеном периоду је ПДВ, с обзиром на његово значајно учешће у приходима, те планираним стабилним стопама раста (Графикон 27). У 2024. су акцизе такође значајан генератор апсолутног раста, због снажног пројектованог апсолутног раста акциза на дуван (вид. објашњење у наставку у дијелу „Приходи од акциза на дуван“).

Графикон 27. Допринос појединих врста прихода пројектованом апсолутном расту

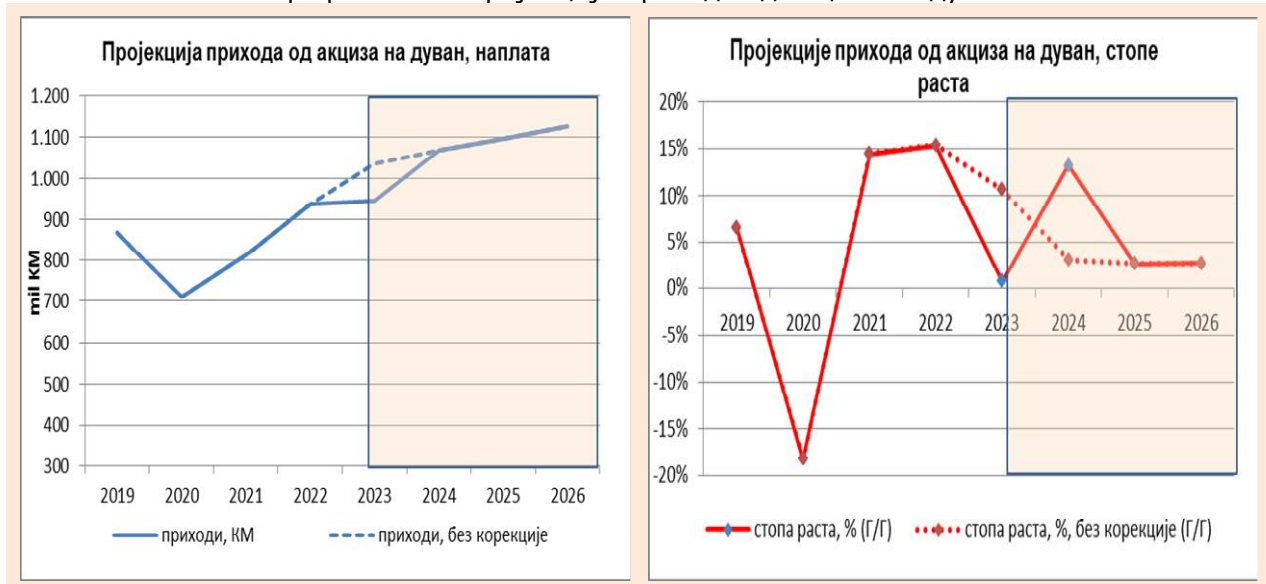
Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција прихода од индиректних пореза (ОМА, октобар 2023)

Приходи од акциза на дуван

За разлику од 2023. у којој је присутан микс двије шеме плаћања акциза, са једнократним негативним ефектом на наплату акциза, од 2024. успоставиће се нова шема плаћања акциза која ће бити неутрална на наплату прихода од акциза. Важан фактор остварења пројекција наплате акциза јесте непромијењена акцизна политика и континуирана борба против црног тржишта цигарета и дувана у БиХ. Раст тржишта дуванских прерађевина би требао пратити макроекономске пројекције потрошње, што би уз умјерени раст просјечне пондерисане цијене цигарета, требало довести до даљег раста вриједности промета цигарета и опорезованих количина цигарета.

Под наведеним претпоставкама у 2024., 2025., и 2026. може се очекивати повећање наплате прихода од акциза на дуванске прерађевине (Графикон 28, приказ лијево), са стопама раста од 13,2%, 2,7% и 2,7% респективно (Графикон 28, приказ десно). Виша стопа раста прихода од акциза у 2024. години је посљедица ниже основице из 2023. због једнократног губитака прихода због преласка на нови режим плаћања акциза²⁵.

Графикон 28. Пројекције прихода од акциза на дуван

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података УИО и пројекција ОМА

²⁵ Да није било промјене режима плаћања акциза очекивана стопа раста акциза на дуванске прерађевина за 2023. би била 10,7%, а за 2024. годину 3,1% (вид. Графикон 28, линије „без корекције“).

3. Разлике у односу на претходне пројекције прихода од индиректних пореза

Пројекције прихода од индиректних пореза уско су везане за ДЕП-ове пројекције БДП-а и његових компоненти. Свако одступање извршења параметара из националних рачуна од њихових пројектованих вриједности представља ризик за пројекције прихода.

3.1. ДЕП, ревизија пројекција макроекономских показатеља за БиХ

3.1.1. Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2022. годину

На основу Графикана 29. се могу упоредити званични подаци БХАС приказани у ДЕП-овим посљедњим пројекцијама (септембар 2023) и ДЕП-ове претходне пројекције (март 2023), а који се односе на стопе раста БДП-а за 2022. годину и његових компоненти. Номинална стопа раста БДП-а ревидирана је за +2,0 п.п., са 11,7% на 13,7%. Највише је ревидирана стопа раста инвестиција (+7,3 п.п.).

Графикон 29. Разлика стопа раста макроекономских показатеља за 2022. годину

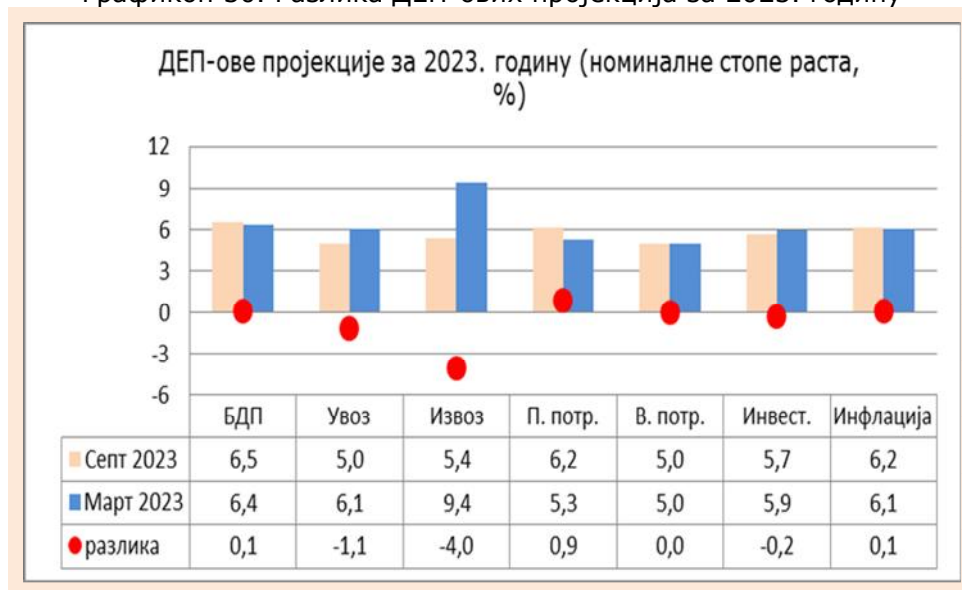

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција ДЕП-а из септембра 2023 (званични подаци БХАС) и марта 2023 (пројекције)

3.1.2. Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2023. годину

Нема значајних корекција у пројектованој стопи раста БДП-а за 2023. годину у посљедњим (септембар 2023) у односу на претходне ДЕП-ове пројекције (март 2023).

Графикон 30. Разлика ДЕП-ових пројекција за 2023. годину

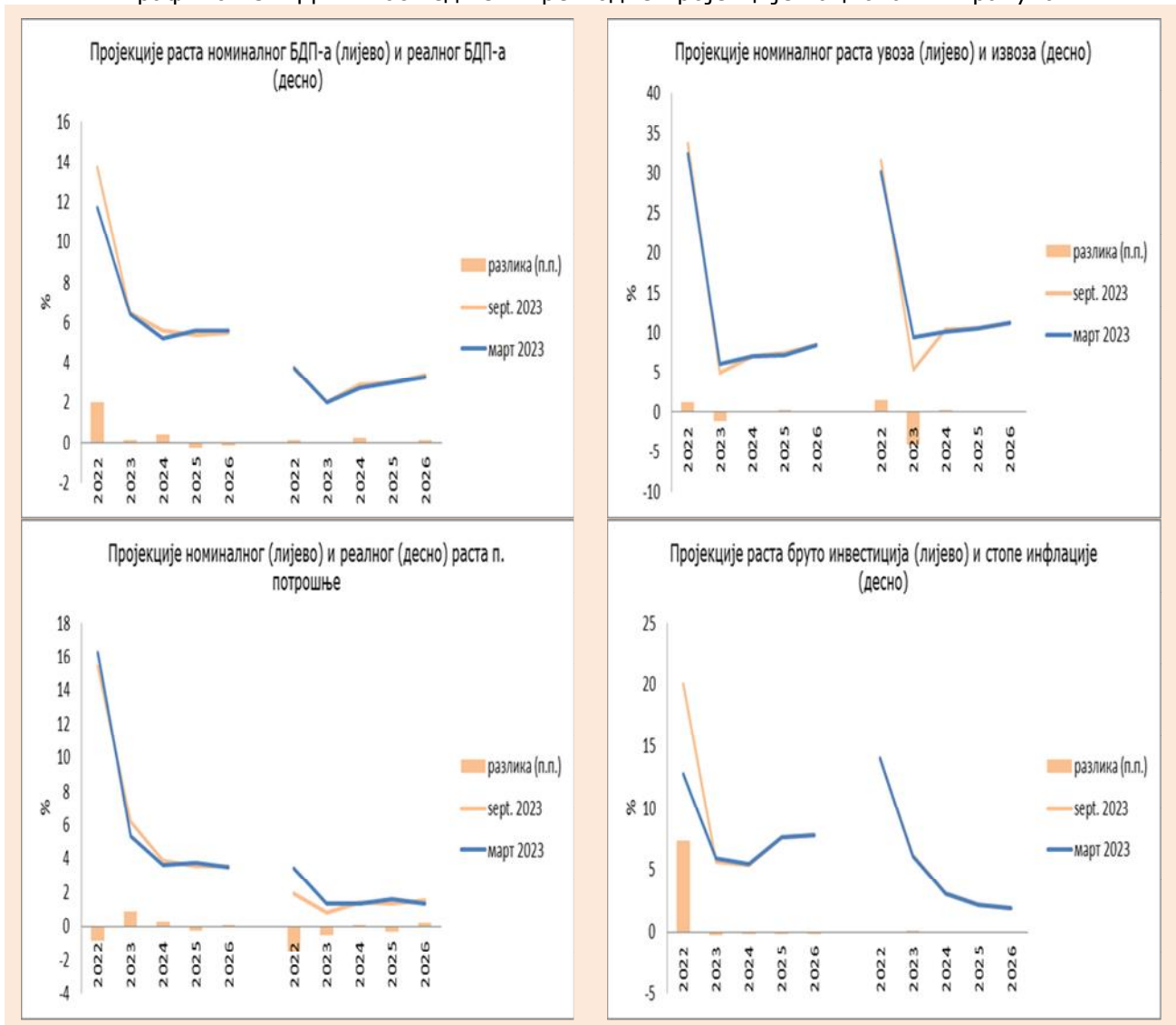
Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција ДЕП-а

Пројектована номинална стопа раста БДП-а ревидирана је за свега +0,1 п.п. Са друге стране, постоје значајније корекције у пројекцијама компоненти БДП-а. Пројектоване номиналне стопе раста увоза и извоза ревидиране су за -1,1 и -4,0 п.п., респективно. Пројекције раста приватне потрошње ревидиране су за +0,9 п.п., док пројекције раста владине потрошње нису мијењане. Пројектована стопа раста инвестиција ревидирана је за -0,2 п.п (Графикон 30).

3.1.3. Ревизија пројекција макроекономских показатеља за период 2024. -2026. година

У Графикону 31. приказане су септембарске пројекције БДП-а и компоненти за период 2022-2026 у односу на претходне пројекције ДЕП-а (март 2023), из којих се може видјети да корекције за период 2024-2026 годину нису значајне. У односу на претходне, пројекције номиналног раста БДП-а ревидиране су за +0,4 п.п., -0,2 п.п. и -0,1 п.п. за 2024., 2025. и 2026. годину. Графикон 31. такође приказује ревизију појединих компоненти БДП-а и стопе инфлације.

Графикон 31. ДЕП: посљедње и претходне пројекције националних рачуна

Извор: Израчун и приказ ОМА-е на основу пројекција ДЕП-а из марта 2023 и септембра 2023.

3.2. ОМА, ревизија пројекција прихода од индиректних пореза

3.2.1. Разлике пројекција прихода за 2023. годину у односу на пројекције из априла

Пројекција прихода од индиректних пореза за 2023. годину виша је за 275,8 мил КМ у односу на пројекције из априла 2023. године. Највиша корекција извршена је на приходима од ПДВ-а, у износу од +183,4 мил КМ. Ревизија је извршена првенствено због високих стопа раста домаћег ПДВ-а, које су доста изнад ДЕП-ове пројектоване стопе раста потрошње, како оне из марта тако и из септембра 2023. године. Приходи од акциза ревидирани су за -10,4 мил КМ, што је кумулативни резултат ревизије навише акциза на деривате нафте, ревизије наниже

акциза на дуван²⁶ те мањих корекција на осталим категоријама акциза.²⁷ Приходи од царина ревидирани су навише за 40,9 мил КМ због тренда високих стопа раста ових прихода упркос текућем тренду пада увоза (вид Дио 1.3.2). Приходи од путарине ревидирани су за +43,7 мил КМ, што је кумулативни резултат суспензије ослобађања путарине рудника и термоелектрана у 2023, те позитивних трендова наплате изнад очекивања у априлу 2023. Остали приходи ревидирани су за +18,2 мил КМ, на неусклађеним приходима.

3.2.2. Разлике пројекција прихода за период 2024-2026 у односу на пројекције из априла

Разлике пројекција прихода за период 2024-2026 у односу на пројекције из априла 2024. године представљене су у Табели 5. У односу на пројекције из априла 2023. године, пројекције прихода за 2024., 2025. и 2026. годину ревидиране су за +314, мил КМ, +313,6 мил КМ и +309,2 мил КМ, респективно.

Табела 5. Разлике пројекција прихода за период 2023-2026 у односу на пројекције из априла 2023. г.

Врста прихода (нето)	2023	2024	2025	2026
ПДВ	183,4	204,7	199,2	207,5
Акцизе	-10,4	12,0	10,8	-8,3
Царине	40,9	43,8	48,6	52,8
Путарина	43,7	46,2	47,6	49,9
Остало	18,2	7,3	7,3	7,3
УКУПНО	275,8	314,1	313,6	309,2

Ревизија је кумулативни резултат корекција у основици (пројекција прихода за претходну годину: $y-1$) и ревизија стопа раста макроекономских показатеља за текућу годину (Графикон 32).

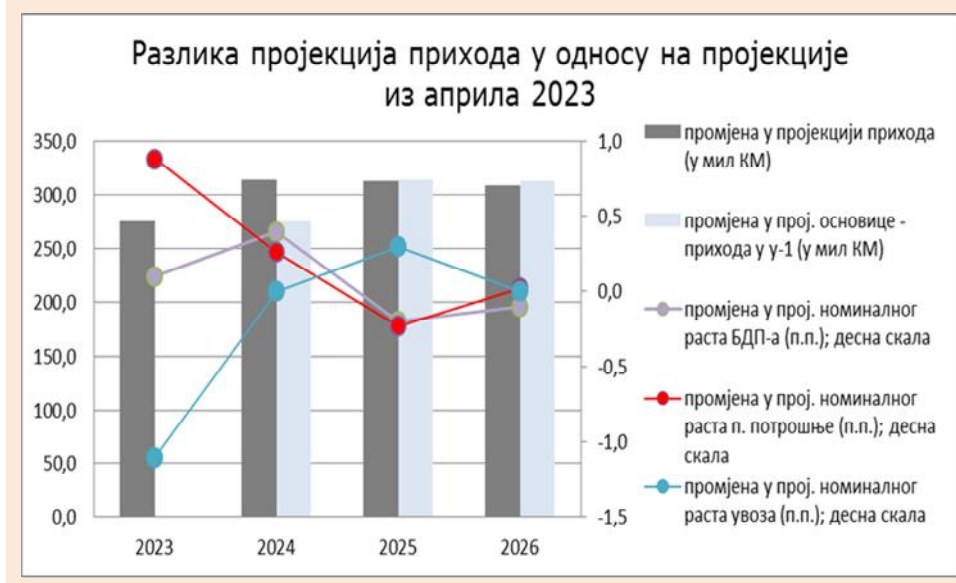
На основу Графикона 32. се може закључити да није било већих ревизија у ДЕП-овим пројекцијама раста релевантних макроекономских показатеља за период 2024-2026 у септембру 2023. године у односу на њихове мартовске пројекције. Фактори који су довели до разлика пројекција појединих врста прихода у односу на претходне, априлске, пројекције Одјељења се углавном односе на ревизију основице за поређење (2023. за 2024. годину, па посљедичне промјене у основици за наредни период). Видјели смо да је ревизија у пројекцији статистичке основице за 2024. годину (ревизија прихода за 2023. годину) била позитивна за све врсте прихода изузев за пројекције прихода од акциза на дуван²⁸ и мањих корекција прихода од акциза на пиво и безалкохолна пића (вид. Дио 3.2.1.).

²⁶ Примјена нове шеме плаћања акциза је унијела много неизвјесности у пројекције наплате акциза у 2023. години. Иако се очекивало да ће ступањем на снагу свих проведбених прописа дуванске компаније током јануара 2023. прећи на нови режим плаћања, то се није десило због прилагођавања царинским процедурама у вези плаћања акциза код увоза (прибављање банковних гаранција и др.). Темпо преузимања нових процедура од стране дуванских компанија и преласка на нови режим плаћања се разликовао, што је условило дужи период прилагођавања и велике осцилације у наплати акциза. Малопродајне цијене цигарета су повећане изнад очекивања Одјељења, што је, негативно утицало на продају цигарета, резултујући нижом наплатом прихода од акциза од очекиване. Коначно, негативан ефекат на наплату акциза је имала и мања потрошња нерезидената у љетној сезони од очекиване.

²⁷ Пројекција прихода од акциза на алкохол и алкохолна пића и акциза на кафу ревидирана је навише, док су пројекције акциза на пиво и безалкохолна пића ревидиране наниже.

²⁸ Фактори који су довели до ниже основице акциза на дуван су већи губици прихода од акциза у 2023. години након промјене режима плаћања акциза на дуванске прерађевине у односу на процјену у априлу 2023. и већи раст просјечне пондерисане цијене цигарета од пројектованог.

Графикон 32. Разлика пројекција прихода у односу на пројекције из априла 2023.

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција ОМА и ДЕП-а

4. Ризици

Имајући у виду огромне непознанице у тренутку израде пројекција о даљем одвијању ситуације на међународном плану везано за дешавања у Украјини, те кориштене претпоставке (ДЕП, макроекономске пројекције), **истичемо да постоје значајни ризици за остварење пројекција прихода од индиректних пореза, при чему преовладавају ризици лошијег исхода.** С обзиром на основне поставке пројекција индиректних пореза и укупне економске услове у БиХ и у свијету, остварење пројектованог нивоа прихода од индиректних пореза у периоду 2023-2026 је подложно сљедећим ризицима: (1) свим ризицима за остварење пројектованих макроекономских показатеља (ДЕП) и (2) ризицима који се односе на саму наплату прихода од индиректних пореза и борбу против сиве економије.

Пројекције прихода од индиректних пореза су уско везане за пројекције макроекономских показатеља ДЕП-а. Сви ризици које ДЕП помиње у својим пројекцијама по аутоматизму представљају и ризике за пројекције прихода од индиректних пореза, пошто свако одступање реализације ДЕП-ових параметара од њихових пројектованих вриједности неизбјежно доводи и до одступања реализованих од пројектованих прихода од индиректних пореза. У ДЕП-овим пројекцијама из септембра 2023. године наводе да се ризици за њихове пројекције могу класификовати у двије групе, и то на спољне и унутрашње. У истом документу наводи се сљедеће: „...У вријеме припреме овог извјештаја чини се да су спољни ризици доста израженији и представљају већи ризик за реализацију пројекција економског раста из основног сценарија у односу на унутрашње. Наиме, након стабилизације епидемиолошких прилика које су везане за Covid 19, почетком 2022. године дошло је до ескалације сукоба Украјине и Русије што ће несумњиво имати негативне економске посљедице по глобалну економију и самим тим и Босну и Херцеговину. Даљња ескалација украјинске кризе, као и јачање инфлаторних притисака како на глобалном (плану, оп. ОМА).. тако у Босни и Херцеговини засигурно би имали негативан утицај на потрошњу, инвестиције,

спољнотрговинску размјену а самим тим и на пројекције економског раста у основном сценарију..²⁹

У ризике који могу угрозити извршење пројекција наплате прихода од индиректних пореза у сфери политике и администрирања индиректним порезима можемо убројати сљедеће:

- Слабљење борбе против црног тржишта дуванских прерађевина након окончања хармонизације пореског оптерећења цигарета у БиХ са стандардима ЕУ;
- Слабљење борбе против ПДВ превара, поготово у сфери поврата, који, у ситуацији пада запослености и неликвидности обвезника постају атрактивни за преваре;
- Предлагање измјена политике индиректног опорезивања као што су: диференциране стопе ПДВ-а, привремено укидање акциза на деривате, повећање прага за регистрацију за ПДВ-е, захтјеви за ослобађањем или исплату поврата за промет у земљи (нпр. лијекова) и сл.

Рјешења Савјета за државну помоћ БиХ у вези ослобађања путарине за руднике и термоелектране носе одређене ризике по наплату индиректних пореза. Рјешењима се захтијева сљедеће: суспензија ослобађања путарине за руднике и термоелектране, укидање ослобађања у Закону о акцизама за наведене категорије обвезника и поврат олакшице, који би подразумијевао уплату путарине од стране рудника и термоелектрана на количине дизела које су биле ослобођене путарине у 2022. години. Имајући у виду одлуку Савјета **пројекције прихода од путарине за период 2024-2026 подразумијевају наплату путарине за све обвезнике, осим за жељезнице. Другачији исход евентуалних правних поступака корисника пореске олакшице подразумијевао би мању наплату путарине у односу на пројекције.** С друге стране, поврат олакшице би имао позитиван ефекат на наплату прихода од од путарине³⁰.

²⁹ ДЕП, Макроекономске пројекције 2024-2026, септембар 2023.

³⁰ Имајући у виду непознанице у вези динамике наплате поврата и трајања евентуалних правних поступака с тим у вези, поврат олакшице није укључен као једнократни додатни приход у пројекције прихода за период 2024-2026.

Додатак: Посљедње пројекције међународних институција*i. Пројекције Европске комисије (ЕК)*

На основу Табеле 7. можемо видјети пројекције реалног раста БДП-а и инфлације за период од 2022. до 2024. године из посљедњих пројекција ЕК.³¹ За 2022. годину је процијењено да је у ЕУ остварен реални раст БДП-а од 3,4%, док се за 2023. и 2024. годину пројектују стопе раста од 0,8% и 1,4%, респективно. Што се тиче стопе инфлације у ЕУ, процијењује се да ће пасти са 9,2% у 2022. години на 6,5% у 2023., те на 3,2% у 2024. години.

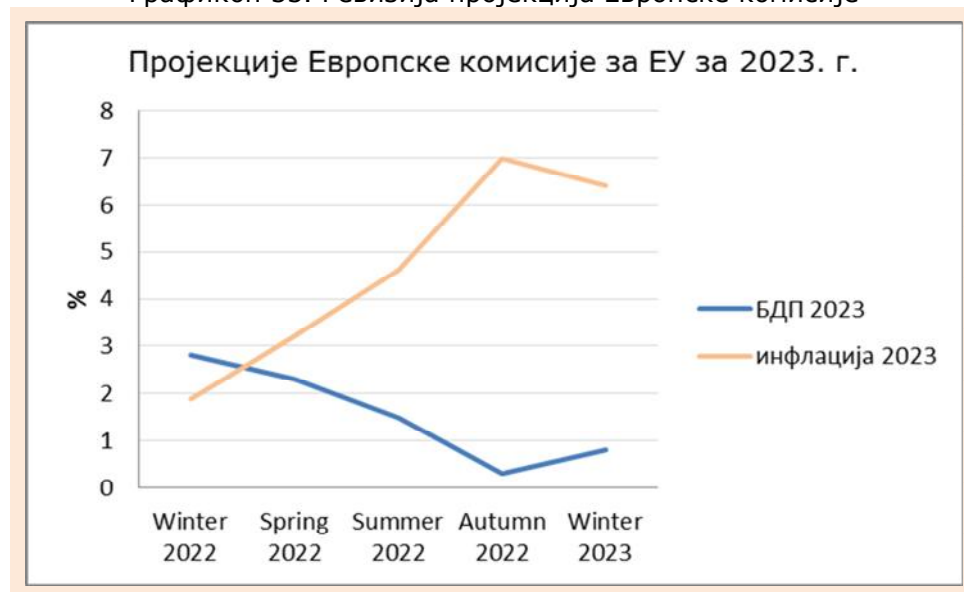
Табела 6. Лјетне пројекције ЕК, септембар 2023

Пројекција	Реални раст БДП-а			Инфлација		
	2022	2023	2024	2022	2023	2024
ЕА	3,3	0,8	1,3	8,4	5,6	2,9
ЕУ	3,4	0,8	1,4	9,2	6,5	3,2

Извор: European Economic Forecast, Summer 2023

Графикомом 33. је приказана ревизија пројекција БДП-а и инфлације за 2023. годину у односу на претходних неколико издања пројекција ЕК.

Графикон 33. Ревизија пројекција Европске комисије

Извор: Презентација ОМА-е на основу пројекција Европске комисије

ii. Пројекције Међународног монетарног фонда (ММФ)

Посљедње пројекције ММФ-а датирају из октобра 2023. године.³² Према наведеном извору, предвиђа се да ће глобални раст пасти са процијењених 3,5% у 2022. години на по 3,0% у 2023. и 2,9% у 2024. години. Прогноза за 2024. годину је 0,1 процентна поена нижа од ММФ-ових предвиђања из јула 2023. године (Табела 6).

³¹ European Economic Forecast, Summer 2023 (Interim), Institutional paper 255, September 2023³² IMF, World Economic Outlook, October 2023.

Осим пројекција за свјетску економију, у Табели 7. представљене су ММФ-ове пројекције за Еврозону.

Табела 7. Пројекције реалног раста БДП-а, ММФ, октобар 2023

	2022	Пројекција		Разлика у односу на WEO из јула 2023	
		2023	2024	2023	2024
свијет	3,5	3,0	2,9	0,0	-0,1
Евро-зона	3,3	0,7	1,2	-0,2	-0,3

Извор: IMF, World Economic Outlook, October 2023.

iii. Пројекције Европске централне банке (ЕЦБ)

У пројекцијама ЕЦБ из септембра 2023. године наводи се да би годишњи просјечни реални раст БДП-а у Еврозони требао успорити с 3,4% колико је износио у 2022. на 0,7 % у 2023., а затим се повећати на 1,0% у 2024. и 1,5% у 2025.

Табела 8. Пројекције ЕЦБ раста БДП-а и инфлације за Еврозону

	2021	2022	2023	2024	2025
Реални БДП	5,6	3,4	0,7	1,0	1,5
Инфлација мјерена <i>HICP</i> -ом*	2,6	8,4	5,6	3,2	2,1

Извор: Пројекције ЕЦБ из септембра 2023. године; www.ecb.europa.eu

**HICP-harmonised index of consumer prices*

Анализа наплате прихода од акциза на кафу

(пише: Мирјана Поповић, стручни савјетник - макроекономиста)

1. Увод

Кафа је засигурно једно од најпопуларнијих пића у свијету али и у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: БиХ) гдје постоји јединствен култ уживања као и свакодневна традиција испијања кафе. С обзиром да је кафа акцизни производ који се увози у БиХ, приходи од наплате акциза на кафу односе се искључиво на приходе од акциза на кафу из увоза без обзира да ли је она с кофеином или не, пржена или не.

Економска криза проузрокована ратом између Русије и Украјине која је отпочела у фебруару прошле године као и временске непогоде и климатске промјене, уздрмали су "природни" раст цијена сирове кафе у свијету, а то се на крају одразило на повећање цијена овог акцизног производа и у БиХ, како приликом куповине у трговинама тако и приликом испијања кафе у кафићима. Бразил као највећи произвођач кафе у свијету знатно је погођен временским непогодама те могућности производње кафе у тој земљи нису као што су биле ранијих година. Изузетак нису ни остале водеће земље произвођачи кафе које се боре са економским, климатским и осталим узрочно-посљедичним везама које се нижу уз ове потешкоће.

С обзиром да је свјетско тржиште кафе нестабилно, те да цијена сирове кафе на свјетском тржишту константно расте, поставља се питање како је раст цијена утицао на потрошњу кафе и наплату акциза у посматраном периоду који је фокус анализе. Анализом наплате прихода од акциза на кафу која слиједи, покушаће се наћи одговор на постављено питање, из чега власти у земљи могу креирати политику даљег дјеловања на цијену кафе која утиче на потрошњу кафе, а самим тим и на наплату прихода од акциза на кафу.

Фокус анализе³³ су:

- Годишња наплата прихода од акциза на кафу у БиХ у 2022. години³⁴ у односу на претходну, 2021. годину³⁵.
- Квартална наплата прихода од акциза на кафу у БиХ за период први квартал (Q1) 2021. године – трећи квартал (Q3) 2023. године³⁶.
- Мјесечна наплата прихода од акциза на кафу у БиХ за период јануар 2021. године - септембар 2023. године³⁷.

1. Годишње кретање прихода од акциза на кафу

Укупни приходи од акциза у великој мјери учествују у укупним приходима од индиректних пореза, док се учешће прихода од акциза на кафу креће од 2,0 до 2,3% у укупним приходима од акциза на годишњем нивоу у посматране посљедње двије године.

³³ О политици опорезивања кафе и наплати прихода од акциза на кафу више у: Поповић, М. (2022), "Анализа наплате прихода од акциза на кафу"; ОМА билтен бр. 207/208

³⁴ Посљедњи расположиви годишњи подаци

³⁵ Због појаве пандемије Covid-19 као и због мјера уведених у борби против ширења вируса, 2020. година није релевантна за поређење, те анализом није приказана дужа временска серија која би обухватала овај период.

³⁶ Посљедњи расположиви квартални подаци

³⁷ Посљедњи расположиви мјесечни подаци

Графиконом 1 приказана је годишња наплата прихода од акциза на кафу за 2021. и 2022. годину, у милионима КМ (лијева вертикална скала) и годишња стопа раста ових прихода (десна вертикална скала)³⁸.

Графикон 1. Годишња наплата прихода од акциза на кафу (у мил. КМ) и годишња стопа раста

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Наплата прихода од акциза на кафу је смањена у 2022. години у односу на 2021. годину за 8,7% (графикон 1, % раста). С обзиром да приликом доласка зелене кафе у главне луке за кафу унутар земаља чланица Европске уније као и на читавом европском тлу, поријекло зелене кафе биљежи земља у којој се лука налази³⁹, два кључна догађаја су промјенила извозне трендове пржене кафе из земаља ЕУ, Brexit и рат између Русије и Украјине приликом чега долази до поремећаја у ланцима снабдијевања у 2022. години, а што се одразило на смањење ових прихода.

У циљу детаљније анализе кретања наплате прихода од акциза на кафу, разлозима за смањење / повећање ових прихода, утицају других спољних фактора на наплату ових прихода, у наставку је приказана квартална и мјесечна анализа наплате ових прихода као и стопа раста у наплати истих.

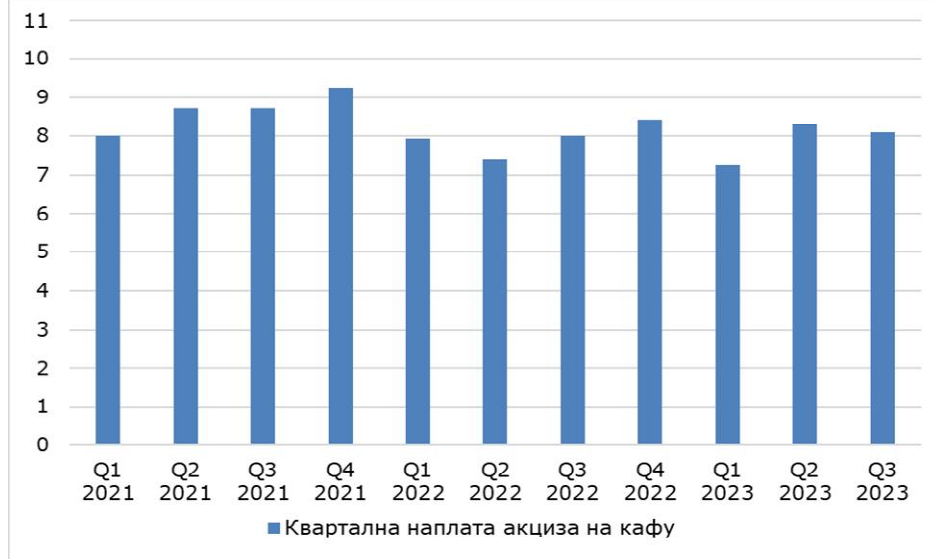
2. Квартално кретање прихода од акциза на кафу

Графиконом 2 приказана је квартална наплата прихода од акциза на кафу за период од првог квартала (Q1) 2021. године до трећег квартала (Q3) 2023. године, у милионима КМ.

³⁸ 2021. година кориштена као база

³⁹ Више у: Поповић, М. (2019). "Кафа као акцизна роба у земљама Европске уније и у Босни и Херцеговини - I дио"; ОМА билтен бр. 172/173

Графикон 2. Квартална наплата прихода од акциза на кафу (у мил. КМ)

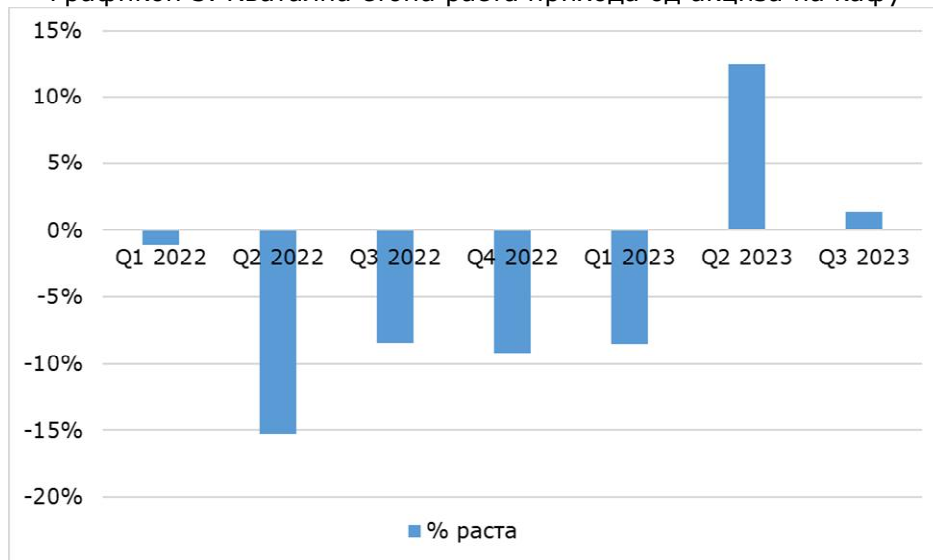
Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Кретање наплате прихода од акциза на кафу има тенденцију раста на кварталном нивоу у 2021. години, те је у посматраном периоду забиљежена највећа наплата у четвртм кварталу исте године. Позитиван тренд у наплати ових прихода није настављен у првом и другом кварталу 2022. године док друга половина исте године биљежи благи опоравак у наплати.

Почетак текуће године, односно први квартал текуће године карактеристичан је по најнижој наплати прихода од акциза на кафу у односу на све посматране кварталне. У другом кварталу текуће године наплата ових прихода је порасла за 14,7% у односу на први квартал, док је у трећем кварталу забиљежен благи пад у наплати у поређењу са другим кварталом.

Графиконом 3 приказана је квартална стопа раста прихода од акциза на кафу за период Q1 2022 – Q3 2023. године, а у односу на исти квартал претходне године.

Графикон 3. Квартална стопа раста прихода од акциза на кафу

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

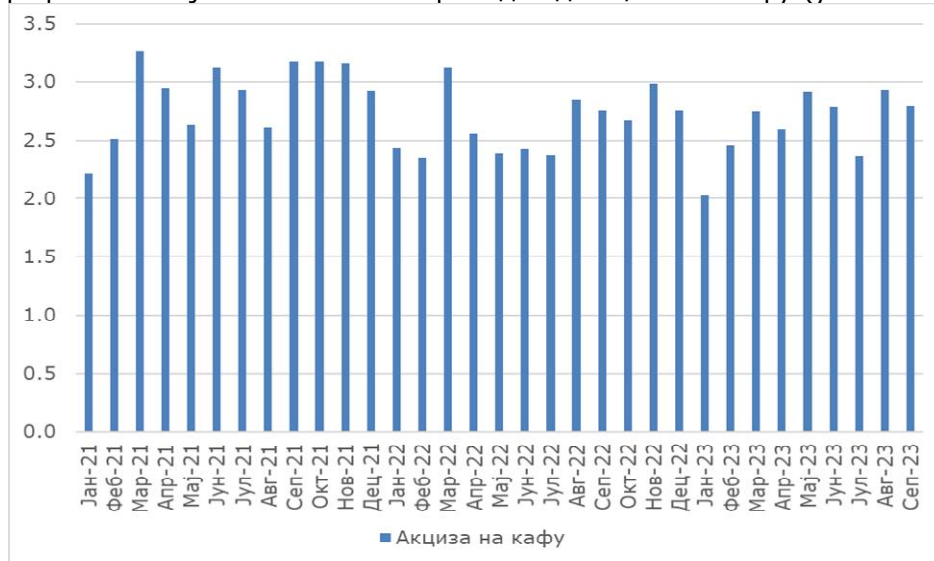
Квартална наплата прихода од акциза на кафу има негативну стопу раста током читаве 2022. године у односу на 2021. годину, као и у првом кварталу текуће године у односу на исти квартал претходне године. У другом кварталу 2022. године забиљежено је највеће смањење у наплати ових прихода од 15,3% у поређењу са наплатом у другом кварталу 2021. године, након чега је забиљежено смањење од 8,4% и 9,2% у трећем, односно четвртном кварталу 2022. године у односу на исти квартал 2021. године. У првом кварталу текуће године забиљежено је смањење од 8,5% у поређењу са истим кварталом претходне године, док је негативна стопа раста прекинута тек у другом кварталу текуће године гдје је забиљежен раст у наплати ових прихода од 12,5%, у односу на исти квартал претходне године. Такође, трећи квартал текуће године карактерише позитивна стопа раста ових прихода од 1,2% у односу на исти квартал претходне године.

3. Мјесечно кретање прихода од акциза на кафу

Мјесечна динамика кретања наплате прихода од акциза на кафу приказана је за период од јануара 2021. године до септембра 2023. године, те овакав приказ кретања наплате ових прихода пружа детаљне информације о динамици потрошње кафе под утицајем различитих спољних фактора.

Графиконом 4 приказано је мјесечно кретање прихода од акциза на кафу за период јануар 2021. - септембар 2023. година, у милионима КМ.

Графикон 4. Мјесечна наплата прихода од акциза на кафу (у мил. КМ)

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

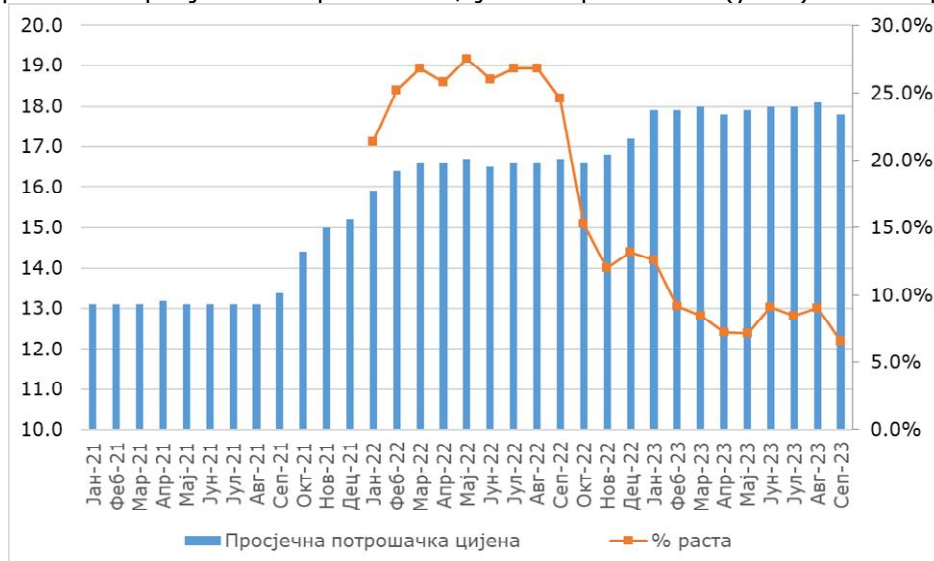
Највећа наплата прихода од акциза на кафу на мјесечном нивоу у периоду приказаном графиконом забиљежена је у марту, септембру, октобру и новембру 2021. године, марту и новембру 2022. године, као и у мају и августу текуће године. Најнижа наплата ових прихода на мјесечном нивоу у посматраном периоду забиљежена је у јануару текуће године те је у односу на децембар претходне године нижа за 26,3%.

С обзиром да кафа није сезонско пиће попут других пића која подлијежу наплати акцизе као што су безалкохолна пића, алкохолна пића и пиво чија је потрошња под утицајем сезонских фактора, осцилације у потрошњи кафе се не могу везати за одређени период у години. Међутим, на потрошњу кафе утичу други фактори попут поремећаја у ланцима снабдијевања, цијене сирове кафе на свјетском тржишту, цијене транспорта на коју утичу цијене барела

нафте, затим додатни утицај имају цијена паковања, радне снаге и други фактори. Све наведено диктира продајну цијену кафе како у продавницама (кафа у зрну или мљевена кафе) тако и у баровима и ресторанима (еспreso и друге врсте кафе са или без кофеина), а што директно утиче на износ наплаћених прихода од акциза на кафе.

Како би детаљније могли приступити разумијевању кретања мјесечне наплате прихода од акциза на овај акцизни производ, односно стопе раста прихода од акциза на кафе, графиком 5 приказано је мјесечно кретање просјечне потрошачке цијене кафе по килограму за период јануар 2021.-септембар 2023. година, у КМ (лијева вертикална скала) и мјесечна стопа раста просјечне потрошачке цијене кафе за исти период (десна вертикална скала)⁴⁰.

Графикон 5. Просјечна потрошачка цијена кафе по 1 кг (у КМ) и стопа раста

Извор: Подаци Агенције за статистику БиХ, приказ ОМА

Из графика се види да је просјечна потрошачка цијена кафе по једном килограму у посматраном периоду на мјесечном нивоу стагнирала током првих осам мјесеци 2021. године након чега од септембра исте године биљежи константан раст. У августу текуће године забиљежена је највећа просјечна потрошачка цијена мљевене кафе по килограму која је већа за чак 38,2% у односу на цијену истог производа у првом посматраном мјесецу, односно јануару 2021. године. У септембру текуће године, просјечна цијена кафе по килограму је благо опала на ниво из априла исте године, те је у односу на претходни мјесец мања за 1,7%.

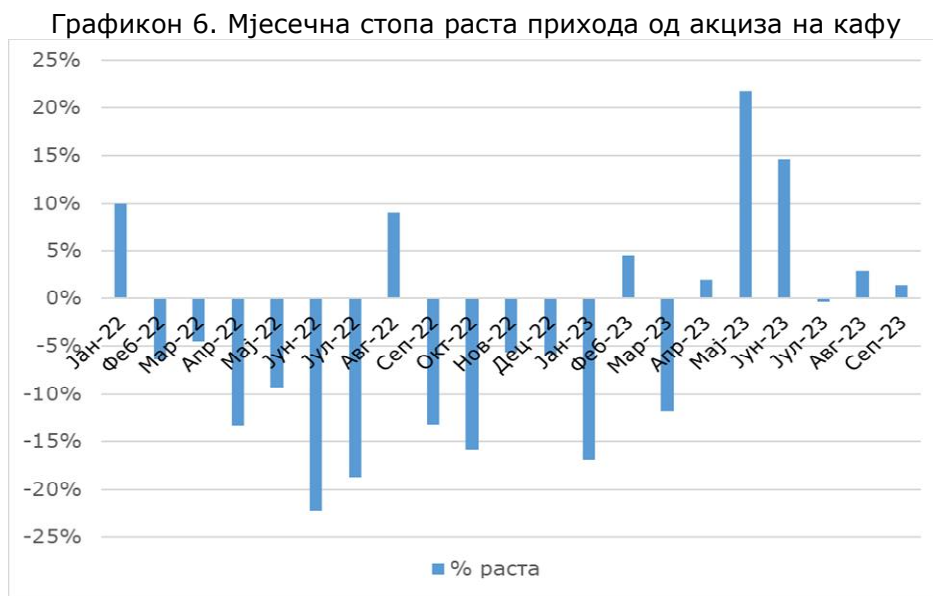
Највећи раст просјечне потрошачке цијене кафе по једном килограму на мјесечном нивоу забиљежен је у првих девет мјесеци 2022. године у односу на исти период 2021. године. Просјечна потрошачка цијена кафе по једном килограму је у мају 2022. године, када је забиљежена и највећа стопа раста, већа за 27,5% у односу на исти мјесец 2021. године. Након септембра 2022. године, пораст цијена овог акцизног производа благо је успорен, те је и стопа раста у периоду септембар 2022. – септембар 2023. године мања.

Обзиром на чињеницу да је тржиште кафе у свијету непредвидљиво, а да просјечна потрошачка цијена кафе у БиХ константно расте, забринутост за цијену може бити оправдана јер значајније повећање цијене може проузроковати значајније смањење потрошње кафе, што даље може утицати на смањење у наплати прихода од акциза на овај акцизни производ.

⁴⁰ Посљедњи расположиви подаци Агенције за статистику БиХ, приказ ОМА

Власти у земљи не могу директно утицати на кретање цијена кафе, али могу у кризним ситуацијама, као што је била ситуација са ковидом, ограничити марже.

Графиком 6 приказана је мјесечна стопа раста прихода од акциза на кафу за период јануар 2022. – септембар 2023. године, а у односу на исти мјесец претходне године.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Уколико се анализира стопа раста прихода од акциза на кафу на мјесечном нивоу, највећи пад у наплати забиљежен је у јуну 22,1% и јулу 18,7% 2022. године, а у односу на исти мјесец 2021. године. Највећа стопа раста ових прихода забиљежена је у мају текуће године 21,7%, а у односу на мај претходне године.

Због поремећаја на свјетском тржишту и виших цијена сировина, очекивања су да ће цијена кафе и у наредном периоду додатно расти како на свјетском тржишту тако и на тржишту БиХ. Наиме, огромне залихе зрна кафе у Бразилу и Вијетнаму као највећим произвођачима кафе се смањују те би се до краја године могле преполовити у односу на претходну годину, што ће још више утицати на растуће глобалне цијене кафе. У последњем периоду берзанске цијене кафе знатно су порасле, те је сигурно да цијене сировина неће опадати. Додатно, тренутно нестабилна ситуација на Блиском истоку узрокује повећање цијена барела нафте што ће такође у наредном периоду утицати на додатне поремећаје и потешкоће у ланцима снабдијевања, а што ће бити предмет анализе у наредном периоду.

Архива билтена:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnenja.asp?l=s